

Listy

Ročník 21
Cena 30 Kč / 1,20 €

5
2014

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Martin Guzi – Sieť • Svetozár Okrucký – Tajomný klávesový mág
• Matúš Dulla – Zhorelo korunné dielo básnika dreva Dušana Jurkoviča •
Vlado Štancel – Vysavač peňaz • Zuzana Štancelová – Annamaria
Szomolanyiova-Bonzel • Ľuboslav Moza – Pavol Kráľ • Adriana Brázdová
– Pred 190 rokmi vyšla Kollárova Slávy dcera • Miro Pogran – YÚKÓ/
Tetsuo Aoki/Harumi Aoki/Miro Pogran • príloha Študentské listy •

Programy DOMUS SM v ČR a KSK v máji a júni

20. 5.–3. 6. 2014

Galéria Domu národnostných menšín, Vocelova 602/3, Praha 2

Yúokó/Tetsuo Aoki/Harumi Aoki/Miro Pogran

Výstava prístupná denne od 8.00–21.00 hod.

21. 5.–22. 5. 2014

10.00–17.00 hod., Štátny oblastný archív České Budějovice

Medzinárodná konferencia Československo v rokoch 1954–1962,

na ktorej odoznejú príspevky slovenských historikov.

21. 5. 2014

15.00 hod., Štátny oblastný archív České Budějovice

Zuzana Hasarová (Univerzita Nitra): Význam Mesiaca

čs.-sov. priateľstva v kontexte dobovej ideológie a propagandy.

21. 5.

16.00 hod., Štátny oblastný archív České Budějovice

Peter Sokolovič (Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave):

Proces s gardistami v roku 1958 – vzorový proces 50. rokov.

22. 5. 2014

11.00 hod., Štátny oblastný archív České Budějovice

Viera Hlavová (HŮ SAV): Fenomén kulak v 2. etape kolektivizácie na Slovensku.

22. 5. 2014

Štátny oblastný archív České Budějovice

Vladimír Varinský (FF B. Bystrica): Zvláštnosti 2. etapy

kolektivizácie na Slovensku a jej výsledky.

26. 5. 2014

19.00 hod., Palác Adria, Praha

Michaela Doleželová – Roman Venc: ANI ZA MILIÓN!

Štúdio L+S Bratislava, réžia Jakub Nvota

27. 5. 2014

19.00 hod., Palác Adria, Praha

William Shakespeare: SEN SVÁTOJÁNSKEJ NOCI

Divadlo Astorka Korzo '90, réžia: Ondrej Spišák

29. 5. 2014

10.00 hod., Gymnázium Chodov, Praha

Seminár pre študentov stredných škôl I. svetová vojna

a Slovensko.

4. 6. 2014

15.00 hod., Rodičovské centrum Jablíčkov, Praha 10,

Družstevnická 24

Kombinovaný program pre rodičov a deti s hrami, rytmikou a výtvarným prejavom.

6. 6. 2014

20.00 hod., Chocěň - Zámok, V rámci festivalu TANEC PRAHA

ME-SA / Peter Šavel & Stano Dobák: Much More Than Nothing

Spontánna inscenácia s myšlienkou manipulácie. Zapálení

tanečníci „len“ plnia nespĺniteľné – a to na 150 %! Plnenie

absurdných úloh ochromuje ich osobné voľby. Objavuje

sa večné škádlenie medzi Slovákami a Čechmi a dráždivá hra

s identitou a nacionalizmom. Projekt vybrala medzinárodná

sieť Aerowaves ako jedno z prioritných predstavení na rok 2013.

8. 6. 2014

17.00 hod., Ostrava – Cooltour, V rámci festivalu TANEC PRAHA

ME-SA / Peter Šavel & Stano Dobák: Much More Than Nothing

9. 6. 2014

19.30 hod., Jihlava – Divadlo otvorených dverí DIOD,

V rámci festivalu TANEC PRAHA

Tereza Ondrová & Peter Šavel: Boys Who Like To Play With Dolls

Pozvánka do sveta, v ktorom mužský a ženský princíp nemusi

byť to isté čo muž a žena. Pohyb a tanec sa v tomto projekte stáva

prostriedkom pre vyjadrenie kontrastu medzi prejavmi tela a duše.

10. 6. 2014

17.30 hod., Hradec Králové – Divadlo DRAK, V rámci festivalu

TANEC PRAHA

Tereza Ondrová & Peter Šavel: Boys Who Like To Play With Dolls

14. 6. 2014

DNM, Vocelova 602/3, Praha 2

19.00–24.00 hod., **Múzejná noc**

19.00 hod., **Z histórie a súčasnosti Slovenska**

20.00 hod., Galéria DNM, **Literárne pásmo z diel**

Janka Jesenského, J. G. Tajovského, Martina Kukučína.

21.00 hod., **Portrét Zory Jesenskej v knihe Jána Roznera**

Sedem dní do pohrebu.

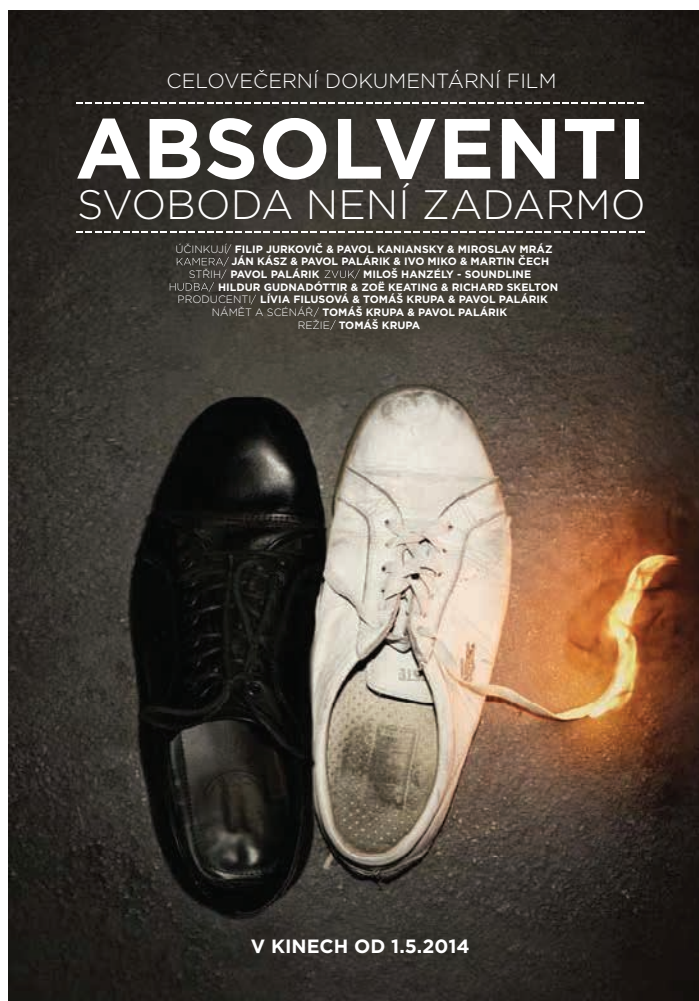
Pásmo opakujeme od 22.30 hod.

Účinkuje Vlado Štancel, Štefan Capko, Matylda Štancelová,

Helena Nosková, Zuzana Štancelová, Ludmila Jirásková.

Programy DOMUS SM v ČR se konají díky finanční podpoře

MK ČR, MŠMT ČR a Magistrátu hlavního města Prahy.

Slovo redaktora

Májové i júnové dni bývali zasvätené Turičným sviatkom. Slávia sa päťdesiaty deň po Veľkej noci. Sviatok pochádza zo židovského sviatku Šavu'ot, keď Mojžiš na hore Sinaj odovzdal Židom desiatky s Desiatimi prikázaniami. Súčasťou kresťanských i židovských sviatkov je oslava prírody. K pôvodne pohanským zvykom patrilo vyhánanie čarodejníc, na Morave jazdy kráľov a kráľovničiek, obeť studničkárom atď. Originálne jazdy kráľov z Moravy, kedysi známe aj na Slovensku, sa dostali na Reprezentatívny zoznam nehmotného dedičstva Unesco.

Treba spomenúť aj majálesy, ktoré organizujú hlavne študenti ako pestré, veselé sprievody zakončené májovou veselnicou.

Študentských radovánok akosi ubúda. Je to aj tým, že mládež je permanentne pripútaná k počítačom a tento druh zábavy ju prestal lákať. Dnešní absolventi mnohých umeleckých škôl na Slovensku sa sťažujú na nedostatok pracovných príležitostí, ako sme mohli vidieť v nedávno uvádzanom slovenskom dokumentárnom filme „Absolventi. Cena za slobodu“. Po roku 1989 bol zrušený numerus clausus v prijímaní na vysoké školy a hneď sa otvorili aj brány nových škôl. Kto sa domnieva, že má talent a chce študovať, môže. Po získaní diplomu je tu ale riziko návratu do dôb minulých, keď umelec, ak chcel vôbec prežiť, musel mať svojho mecenáša. Musel plniť jeho zadania a život umelca bol často trpký i veľmi, veľmi skromný. Známy, či dokonca slávnym sa stal spravidla až po smrti. Súčasnosť je ale ešte horšia ako minulosť, nieto mecenášov. Čo s tým? Ťažko hľadať odpoveď. Kedysi sme nemali ani spisovateľov z povolania. Janko Jesenský, Martin Kukučín, P. O. Hviezdoslav, Ladislav Nádaši Jégé a ďalší mali svoje občianske povolania a písali len vo voľnom čase. Písali skvelo a s chuťou, nerozptyľovala ich televízia, pociťovali potrebu uchovania chvíle, príbehov osudov, ktoré zaznamenávali. Tieto časy sa už nevrátia. Nezostáva nám len čítať diela, ktoré vznikli z potreby uchovať a podeliť sa bez ašpirácie presláviť sa.

Helena Nosková

OBSAH

Sieť.....	2
<i>Martin Guzi</i>	
Tajomný klávesový mág.....	4
<i>Svetozár Okrucký</i>	
Zhorelo korunné dielo básnika dreva Dušana Jurkoviča	7
<i>Matúš Dulla</i>	
Vysavač peňez.....	10
<i>Vlado Štancel</i>	
Históriu dopravy prezentujeme v budove železničnej zastávky v Rajeckých Tepliciach	11
<i>Peter Šimko</i>	
Jánošík vo výtvarnom prejave slovenského ľudu a neprofesionálnych umelcov.....	13
<i>Katarína Kendrová</i>	
Martin – centrum národnej kultúry Slovákov (2.)	15
<i>Igor Válek</i>	
Pavol Kráľ	17
<i>Ľuboslav Moza</i>	
Annamaria Szomolanyiiova-Bonzel.....	19
<i>Zuzana Štancelová</i>	
Pred 190 rokmi vyšla Kollárova Slávy dcera	21
<i>Adriana Brázdová</i>	
YÚKÓ/Tetsuo Aoki/Harumi Aoki/Miro Pogran....	24
<i>Miro Pogran</i>	
Príloha Študentské listy	

Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva: Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR v spolupráci s Klubom slovenskej kultúry a Slovensko-českou spoločnosťou • Sídlo redakcie: Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2 • Šéfredaktor Mgr. Vlado Štancel, tel.: 606 928 876; výkonná zástupkyňa šéfredaktora: PhDr. Helena Nosková, CSc., tel.: 603 824 370; Mgr. Zuzana Štancelová, tel.: 607 237 093; Milan Šmíd, tel.: 604 545 555 • Redakčný kruh: Miroslav Brocko, Mgr. Martin Guzi, PhDr. Jozef Leikert, PhD, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., PhDr. Radovan Čaplovič • e-mail: listy@franklin.cz, anazuz.s@volny.cz, vlado.stancel@volny.cz, noskova@usd.cas.cz • Rozširuje DOMUS SM v ČR, Slovensko-česká spoločnosť, Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s.p. • Internetovú verziu nájdete: www.klubsk.net • LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR • Grafická úprava: studio Franklin • Tlač: tiskárna Triangl • Do tlače odovzdané 15. 5. 2014 • Registrácia vydavateľa časopisu LISTY - Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR: MK ČR E 6584 • ISSN 1213-0249 • Cena jedného výtlačku je 30 Kč/1,20 Euro • Ročné predplatné 120 Kč prijíma Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR a KSK na adrese redakcie a číse účtu 43-4323110237/100 • Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú • Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia DOMUS v ČR, SČS a KSK • Obálka: Pavel Frič, Detail stropu v Libušine

Sieť

Slovensko bude mať ďalšiu stredopravú stranu. Nový politický subjekt s názvom Sieť zakladá neúspešný prezidentský kandidát, niekdajší poslanec za KDH a elitný právnik Radoslav Procházka. Ambície sú nemalé - chce byť protiváhou vládneho a dlhodobo preferenčne najúspešnejšieho Smeru-SD.

Ako jeden z mála politikov chce Procházka budovať stranu zdola. Opierať sa chce najmä o starostov a ľudí z regiónov. Štruktúra bude mať v 28 miestnych centrách, a to v 12 najväčších mestách Slovenska a v 16 prirodzených regiónoch, ktoré ako možné samosprávne kraje navrhoval v minulosti autor reformy verejnej správy Viktor Nižňanský. Z poslancov sa k Procházkovi zatiaľ pridal martinský primátor Andrej Hrnčiar – ktorý spolu s Procházkom v máji opustí brány národnej rady a bude sa venovať výhradne budovaniu strany, a aj niekdajší člen SDKÚ-DS Miroslav Beblavý, ktorý v parlamente nateraz zostane. Procházka potvrdil, že k založeniu strany ho motivoval dosiahnutý dobrý výsledok v prvom kole prezidentských volieb, keď skončil na treťom mieste so ziskom 21,2 percenta hlasov.

Do strany Sieť chce dostať mladých ľudí, ktorí majú jasno v tom, čo chýba regiónom, kde žijú. „Ide aj o metaforu nášho chápania štátu, ktorý by nemal pôsobiť ako dusivé ťažké súkno, pod ktorým sa nedá hýbať, ale ako sieť pomoci a ochrany tým, ktorí sa ocitnú v núdzi,“ objasnil Procházka pôsobenie strany. Logom strany je mriežka, ktorá podľa neho odráža rôznorodé potreby občanov Slovenska v jednotlivých lokalitách. Ohlásenie vzniku novej strany urobil Procházka netradične v Prešove, aby prejavil úctu regiónu, ktorý je často centrom zanedbávaný.

Nový politický subjekt chce otestovať svoje ambície už v jesenných voľbách do mestských a obecných zastupiteľstiev. Sieť v treťom význa-

me slova bude aj sieťou pomoci a ochrany, bude pomáhať tým, ktorí sa ocitnú v núdzi. S tým súvisia aj základné programové ciele strany. „Chceme stáť pevne na oboch nohách, na tej, ktorá reprezentuje jednoduchý a prehľadný štát, ale aj na tej, ktorá reprezentuje spoľahlivosť a kvalitu jeho služieb. Pôjde o štát, kde na prvom mieste bude človek a jeho potreby,“ uviedol Procházka pri predstavovaní základných cieľov.

Tie sú odvážne a z pohľadu konfrontácie s vládny Smerom priam vražedné. Nová strana sa bude usilovať o nastolenie hmotnej zodpovednosti verejných funkcionárov, ktorí svojím nedbanlivým alebo úmyselným konaním spôsobia štátu straty. Ďalším cieľom strany bude garancia základného minimálneho dôchodkového príjmu, ktorý jeho poberateľom zabezpečí dôstojné životné podmienky. Do programových cieľov sa dostane aj presadenie slobodného výberu verejnej služby a jeho ústavná garancia. Signatári strany našli zhodu aj na téme prípravy Slovenska na postupný prechod k bezdlhovému hospodáreniu a vyrovnanému rozpočtu.

Tolko základné fakty. Čo môžeme čakať od novej strany v dlhodobom kontexte? Ponúka niečo nové alebo ide len o ďalší výťah k moci? Môže sa stať určujúcou silou na pravej strane politického spektra? Odpoveď na všetky tri otázky dá samozrejme až budúcnosť, možná odpoveď na všetky tri otázky je áno aj nie. Všetko závisí od politickej šikovnosti aktérov, predovšetkým samotného Procházku. Prvé veľké plus nemožno

AKO SPRÁVNE ZVOLIŤ VEĽKOSŤ ŔK,
ABY SME DO SIETE NACHYTALI ČO NAJVIAC?

Procházkoví upriete v koncepte. Už pred časom predstavil programový dokument Alfa, a nová strana preberá jeho filozofiu. Procházka po rokoch ponúka novú ideu spravovania štátu a prístupu k občanom. Nejde teda len o ďalšiu stranu, kde si neúspešný politik potreboval dokázať, že aj on môže byť predsedom. Procházka ponúka, síce zatiaľ iba v širších rysoch, zásadnú zmenu v chápaní toho, na čo štát je, ako má vyzeráť a aké postavenie v ňom majú občania. Idea by teda bola – a nie malá. Slovensko potrebuje vyvetrať, takže všetkými desiatimi áno. Na druhú stranu, práve toto môže Procházku stáť politické body – presadzovať nový pohľad na spoločnosť si vyžaduje množstvo energie a po prípadnom vstupe do vlády aj enormné politické náklady. To môže stranu, ktorá nepostaví pevné základy, veľmi rýchlo rozkývať.

Procházka sa pri troche šikovnosti a šťastia rovnako môže stať lídrom síl proti Smeru-SD. V spoločnosti jednoznačne existuje dopyt po stredopravom subjekte, ktorý by ponúkal reálny obsah, nielen osobné ambície úzkeho vedenia a hádky s politickými súpermi. Kandidát na prezidenta patrí k neopozieraným tváram, vie komunikovať, a ako jeden z mála patrí k rovnocenným súperom rečníkov najvyšších váhových kategórií Roberta Fica a Roberta Kaliňáka. Procházka tu však zasa môže tvrdo naraziť. Viackrát ukázal, že ho dokáže prevalcovať jeho ego, naposledy, keď na tlačovej besede k vysloveniu podpory Andreja Kisku po prvom kole prezidentských volieb jednoducho nedokázal urobiť to gesto, aby osobne aspoň raz pred kamerami povedal – budem voliť Kisku. Zachrániť sa to snažil na druhý deň, ale šrám zostal a určitá skupina jeho potenciálnych voličov mu to nezabudne. Politika je aj o gestách – ak to Procházka nechápe, tak na to rýchlo príde, keď bude v podobnom štýle pokračovať a čudovať sa, kde sú jeho voliči.

V každom prípade - Sieť môže rozhybať pravicovú scénu, ak Procházka bude postupovať šikovne, vyvaruje sa chýb, nebude sa báť, bude sa správať rozumne, čitateľne a rozhodne. Ak dokáže zvládnuť ego a naučí sa „robiť“ politiku, môže byť svetlou budúcnosťou pre krajinu. Odborne na to rozhodne má. Druhá vec je, že ako líder strany musíte vedieť vychádzať s ľuďmi a riešiť množstvo problémov, ktoré nesúvisia s veľkou politikou či programom. Množstvo jám Procházkoví vykopú aj jeho politickí súper. Či sa zo Sieťe stane nový fenomén v zatuchlom slovenskom politickom rybníku alebo nie, závisí dnes predovšetkým od samotného Procházku. Čaká ho množstvo práce, a či bude hodnotená úspešne alebo nie, dnes nevie nikto. Ale takto od vekov začínajú všetci politici.

Národní divadlo

UVÁDIME
VE STAVOVSKÉM
DIVADLE

HOSTOVÁNÍ SLOVENSKÉHO NÁRODNÍHO DIVADLA
F. M. Dostojevský

Bratři Karamazovi

V režii Romana Poláka hrají např. M. Ondřík, T. Maštálir, A. Bárta, Z. Fialová, T. Pauhofová, A. Javorková, O. Hlaváček a další.

14. května 2014
ve Stavovském divadle

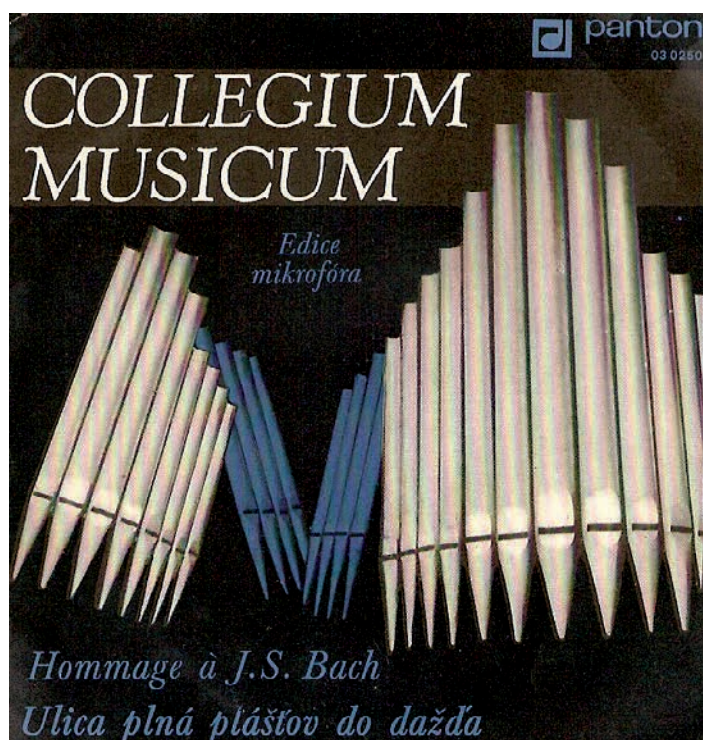
Inscenace získala
Cenu DOŠKY 2013
v kategorii Nejlepší kostým
(Peter Čanecký)
a byla nominovaná v kategorii
Nejlepší scénografie
(Pavel Borák).

Tajomný klávesový mág

Legendárna skupina Collegium Musicum triumfovala všade, kam prišla

Bolo to na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov minulého storočia. Slovenskú hudobnú scénu zasiahlo zemetrasenie. Z čista jasna sa objavila skupina Collegium Musicum a hneď vzbudila veľkú pozornosť. Jej koncerty boli udalosťou, zohnať na ne lístky bolo umením. Kapelu tvorili skvelí muzikanti, no nad všetkými vyčnieval Marián Varga. Charizmatický a tajomný klávesový mág, ktorý za klávesami svojho hammondu čaroval a vytváral úžasné zážitky. Démonickým výzorom a ekvilibristikou po klávesách prilieval olej do ohňa a publikum bolo vo vytržení...

Hommage – prvá nahrávka

Skalický rodák Marián Varga navštevoval od šiestich rokov ľudovú školu umenia. Neskôr sa stal žiakom Bratislavského konzervatória, kde študoval tri roky klavír u Romana Bergera a kompozíciu u Andreja Očenaša. V lete 1967 prišiel do skupiny Prúdy. Ako sa to zrodilo? Prúdy vznikli už v roku 1963 v zložení Pavol Hammel, Peter Saller, Vladimír Kaššay a František Machats. Bubeníci sa často menili, hrali tam Peter Petro i Ľubor Dolinský, no stále chýbal klavír. Vlado Kaššay sa stretával s Mariánom, odporučil ho do Prúdiv, kam aj prišiel. „Marián hral v tých pesničkách to, čo bolo treba a boli sme radi, že máme klaviristu. Vtedy sa klavíru v big beate nik nevenoval,“ povedal Pavol Hammel v knihe Mariana Jaslovského Collegium Musicum. „Marián prišiel do bigbítu čistý, neovplyvnený, nezaťažený vplyvmi. Keby písal tieto veci inde a nie za železnou oponou, tak by to bol možno aj prínos do svetovej hudby. Jeho Čierna ruža je silná melódia, ktorá by obstála kdekoľvek na svete,“ dodal Pavol Hammel. Čierna ruža sa, pochopiteľne, dostala aj na debutový album Zvoníte, zvonky. Nahrával sa dlho, nie je to komponovaný celok, je poskladaný z rozhlasových nahrávok. Viacerí hovoria, že je to najdôležitejšia platňa slovenského bigbítu. „Mám ju dodnes rád, čo sa nedá povedať o všetkých, ktoré som kedy natočil,“ povedal Marián Varga v knihe Petra Uličného O cestách, ktoré nevedú do Ríma.

Varga zložil z dvanástich skladieb na Zvonkoch osem a pri jednej sú s Hammelom spoluautori. „Chcel som tam pestrosť, jasnosť, kontrasty aj v inštrumentáciách. Preto som hľadal miesto aj pre sláčikové kvarteto, dychové kvinteto, je tam dixieland aj valčík, folklor a, samozrejme, je to ešte stále najmä bigbít,“ povedal Marián Varga. „Záležalo mi aj na hráčskej profesionalite, ktorá na môj vkus vtedy dosť pokrívavala. Preto som ešte pred prvými nahrávkami dotiahol do kapely Fedora Freša a Vlada Mallého, vlastne som ich ukradol z Ursinyho Soulmenov. Boli to konzervatoristi a bolo to aj počuť. A trval som na pôvodných slovenských textoch, čo bola takmer až odvaha, aj tým sme sa trochu líšili od vtedajších kapiel, ktoré sa domnievali, že slovenčina sa s bigbítom nemôže znášať. Ale textári Rudo Skukálek, Kamil Peteraj, Boris Filan, Boris Voroňák a Jano Masaryk ukázali, že sa to dá. A že to navyše môže byť nielen spevné, ale aj o ničom.“ Mimočodom, tri skladby na platni nahrávali ešte Vlado Kaššay a Peter Petro zo starej zostavy Prúdiv. Album vyšiel v roku 1969, no ešte predtým mnohých prekvapilo, že Marián Varga z Prúdiv odišiel. „Najsilnejší dôvod bol asi ten, že som nebol spokojný s tým, ako Prúdy zneli na pódiu. Mnohé veci z platne boli na koncertoch takmer nehrateľné, alebo zneli, no... rozpačito. Aj z toho som začal byť naozaj otrávený,“ povedal skvelý klávesový hráč, ktorý už mal v hlave inú formáciu. Na jeseň 1969 zakladá prvú artrockovú

Collegium I – prvý album

Collegium II – súčasná zostava – zľava: Fedor Frešo, Marián Varga, Martin Valihora, František Griglák

kapelu v Československu – Collegium Musicum. Inšpiráciou pre neho bola anglická skupina Nice s geniálnym klávesistom Keithom Emersonom. Nazval ju Collegium Musicum, čo znamená po latinsky hudobná skupina. Vargovi sa to zdalo výhodné, pretože to nehovorilo nič hudobné ani mimohudobné. Okrem toho by anglický názov neprešiel a nič vhodné slovenské mu nenapadlo.

V úplne prvej zostave boli s Vargom gitarista Fedor Letňan a bubeník Dušan Hájek. Letňan emigroval, k basovej gitare prišiel Fedor Frešo a gitaru si zobral Rastó Vacho. Prvá Vargova skladba pre Collegium bola Ulica plná plášťov do dažďa. Podľa Vargu vznikla v období, keď sa Collegium mohlo hneď na začiatku rozpadnúť, pretože ešte nemalo jasný smer. S Hájkom sedeli v skúšobni a Varga začal zo zúfalstva hrať motív. Hájek povedal, že je to dobré a mohli by sa od toho odpichnúť. Z vďačnosti za dôležité povzbudenie bol potom uvedený ako spoluautor skladby.

Potom to už išlo – Hommage à J. S. Bach, Concerto in D, If You Want to Fall, Strange Theme. Koncertný program bol nacičený rýchlo. Repertoár pozostával prevažne z inštrumentálnych kompozícií, jednak reinterpretácií skladieb klasickej hudby (autorov Bartóka, Haydna, Stravinského) a vlastných skladieb, ktorých autorom bol práve Marián Varga. Hviezda vzplanula v marci 1970. Predpremiéra bola na bratislavskej výstave fotografov Smeny, premiéra o niekoľko dní 17. marca v slávnom V-klube a návštevníkom spôsobila šok. Všetko bolo vypredané. Vzápätí prišlo víťazstvo na Jazzuniversiáde v Českých Budějoviciach a senzácia bola na svete. V júli 1970 však odišiel kvôli študijným povinnostiam z kapely Rastó Vacho a na post gitaristu pribudol Pavel Váně z brnianskej skupiny Progress Organization. Collegium s ním nahralo aj EP platňu Hommage à J. S. Bach – Ulica plná plášťov do dažďa. Varga: „Hommage je taká ponáška na Bacha, ani neviem, komu som to šľohol. Podľa mňa to vyzerá skôr ako Händel. Nechal som aj ľudí pátrať, odkiaľ to pochádza, no na nič neprišli. Je to myslené ako pocta Bachovi a chcel som to urobiť tak, ako by to upravil Bach, ale podľa mňa sa mi to moc nepodarilo.“ Váně sa však v skupine dlho neohrial. Gitarovým výkonom nenadchol spoluhráčov, a tak došlo k ďalšej zmene. Nahradil ho Rastó Vacho, ktorý sa mohol

Konvergenzie – reedícia dvojalbumu. Pôvodne museli Vargovu cigaretu vyretušovať, lebo mohla mať zlý vplyv na mládež...

po škole znovu venovať hudbe. „Myslím si, že tam Vacho svojím štýlom patrí viac než ja. Rozišli sme sa úplne v dobrom,“ poznamenal Pavel Váně.

Collegium triumfovalo všade, kam prišlo a v tom čase malo koncertov naozaj neúrekom. Pri každej návšteve Prahy vypredalo Lucernu, v Bratislave hrávalo najčastejšie v PKO, ale aj vo Věčku či na internáte prezývanom Bernolák. Často zamierilo do kultúrnych domov, objavilo sa aj v Redute. Je pochopiteľné, že onedlho prišla na rad debutová LP platňa. Skupina ju nahrávala 26.–28. augusta 1970 v dejvickom

Marián Varga

štúdiu Supraphonu a sú na nej len tri skladby. Dve Vargove, ktoré spieval Fedor Frešo – Strange Theme a If You Want to Fall – a skvelé Concerto in D, čo je adaptácia tretej časti Haydnovho Koncertu pre klavír a orchester D dur. Rasto Vacho: „Myslím si, že prvá LP je najvydarenejšia. Veci sme mali vyhrané na koncertoch. Len Marián s Fedorom dopísali symfonický orchester. Nahrávali sme všetci spolu, aj s mixážou to trvalo asi týždeň.“ Aj fanúšikov prekvapilo, že ako spevák sa predstavil Fedor Frešo: „Moje spievanie bola z núdze cnosť. Do štúdia som išiel ako na popravu, neveril som, že sa mi to podarí. Ja sa neviem počúvať, keď spievam. Som alergický na svoj hlas.“ V lete 1971 znovu odišiel Rasto Vacho a prišiel ďalší gitarista. Už štvrtý. Chvilu bol na začiatku v kapele Fedor Letňan, po ňom Rasto Vacho, nakrátko Pavel Váně a napokon mladý, no neuveriteľne talentovaný František Griglák. Už ako šestnásťročný bol v Hammelových Prúdoch, kde okrem skvelej hry zažiaril aj skladaním výborných skladieb. Varga s Frešom i textárom Kamilom Peterajom ho zlanarili do Collegia a tým sa začala druhá slávna epizóda kapely.

Najsilnejšia zostava (Varga, Frešo, Griglák, Hájek) nahrala úžasný projekt Konvergenzie. Bola to dokonca dvojplatňa, čo bolo v tom čase čosi nevídané. Navyše každá strana priniesla niečo iné. Na jednej bola zovretá suita s detským zborom, na ďalšej transformácia Šcherzady Rimského-Korsakova, potom pesničky a napokon Eufónia – Vargova elektronická improvizovaná hudba. „Ku Konvergenziám sa hlásim rád. Nezvyknem síce počúvať vlastné platne, a o to menej rád sa k nim vyjadrujem, ale túto by som dokázal počúvať bez rozpakov. Pre mňa i pre Collegium bola dôležitá, myslím, že aj pre naše ďalšie fungovanie. Už sme vedeli, po akej ceste ideme. Ja som bol v tom období hrdý najmä na Eufóniu, skúšal som, kam sa dá zájsť v komunikácii s nástrojom. Preveroval som limity hammondu až na doraz, a pri tom to, aspoň dúfam, nestratilo komunikatívnosť pre poslucháča. Nepamätám si na svoje pocity po dokončení Konvergenzií, ale záujem publika o naše koncerty a v konečnom dôsledku aj o album ako taký dával tušiť, že to celé malo zmysel,“ povedal Marián Varga.“ Ani brilantný Griglák však v Collegiu dlho nevydržal a na jar 1972 odišiel. Nevrátil sa už k Hammelovi, ale spolu s Tomášom Berkom založil džezrockovú Fermatu. Keď už spomíname Pavla Hammela, tak jeho spolupráca s Mariánom Vargom trvala v podstate stále. Collegium dlho hľadalo vhodného speváka pre pesničky na Konver-

genciách, hovorilo sa o Jánovi Lehotskom, Fedorovi Frešovi, vážnym kandidátom bol Miro Žbirka. Nakoniec však voľba padla práve na Hammela. A onedlho pripravil s Vargom ich najvydarenejší spoločný album Zelená pošta. Hrá na ňom vlastne celé Collegium (znovu aj s Vachom), vo dvoch skladbách hostoval excelentný pražský gitarista Radim Hladík. „Kým Konvergenzie by som označil za zimný album, Zelená pošta bola zasa letným. Chodili sme sa s Mariánom kúpať na petržalské ramená Dunaja a prakticky každý deň vznikla pesnička,“ vraví Kamil Peteraj.

Po Griglákovom odchode fungovala skupina ako trio (Varga, Frešo, Hájek), nahralo album Collegium Musicum Live. Postupne však problémy pribúdali. Varga s Frešom mali časté konflikty, ktoré vyvrcholili odchodom basgitaristu. Nahradil ho Ivan Belák, s ktorým prišiel aj gitarista Jozef Farkaš, ale Collegium už malo najlepšie roky za sebou. Vynoril sa vážny Vargov problém s alkoholom, o ktorom v Jaslovského knihe povedal: „Vtedy som bol vyslovene závislý od alkoholu. Nevedel som ani poriadne chodiť a hrať triezvy. Balansoval som, pokiaľ ešte môžem a odkedy už nemôžem. Vždy som musel mať špičku, aby som dokázal niečo zahráť...“ Onedlho odišiel zo skupiny aj Hájek a už to nebolo ono. Zostava sa neustále menila (v skupine hrali Ludovít Nosko, Karel Witz, Andrej Horváth, Peter Szapu, Pavol Kozma, Peter Peteraj, Tolja Kohout, Peter Smolinský, na chvíľu sa vrátili aj Frešo s Hájkom), pribudlo ešte zopár platní, ale na jeseň 1979 Collegium Musicum prestáva existovať. Marián Varga sa vydal na sólovú dráhu, vyhlasoval, že žiadne comebacky Collegia nebudú, no v tomto sa mýlil. Prvý návrat slávnej kapely (Varga, Frešo, Griglák a za bicími Cyril Zelenák) prišiel v roku 1992 na koncerte čs. rockových legiend Comeback II., druhý sa zrodil o päť rokov pri Vargovej a Frešovej päťdesiatke. Vtedy prehovorili aj Hájka, ktorý už nechcel hrať, ale napokon si kúpil paličky... Z turné vznikol aj album Collegium Musicum 97, na ktorom hostuje výborný gitarista Andrej Šeban. Kapela sa znovu dala dohromady v roku 2008, keď trojicu Varga, Frešo, Griglák doplnil o generáciu mladší bubeník Martin Valihora. Nahrali CD i DVD Speak, Memory z koncertu v Divadle Aréna a fungujú stále. Opäť – tak ako kedysi – s veľkým úspechom a diváci zaplňajú hladiská...
SVETOZÁR OKRUCKÝ

Zhorelo korunné dielo básnika dreva Dušana Jurkoviča

V marci postihol požiar reštauráciu zvanú Libušín na moravskom Radhošti. Bola to jedna zo súboru drevených turistických stavieb, ktoré tu koncom 19. storočia postavili podľa projektov slovenského architekta Dušana Jurkoviča (1868–1947). Zánik Libušína vyvolal veľkú ľútosť. Veselé radhoštské stavby sa totiž tešia veľkej obľube a s úctou sa stretáva aj meno ich autora.

Dušan Jurkovič s manželkou a tromi synmi v Brne, 1909

„Kdo jest pan Jurkovič?“ pýtal sa však roku 1909 pohrdlivo etablovaný brniansky architekt, profesor Karl Hugo Kepka. Kepka mal, na rozdiel od Jurkoviča (ktorý skončil iba stavebnú priemyslovú školu vo Viedni), vysokoškolské architektonické vzdelanie a uberal sa osvedčenými architektonickými cestami. Vyčítal slovenskému samorastovi napríklad: „nedostatky formalizmu, t. j. citu pre pomery krásy“, „znôžku odkopírovaných detailov, bezcenné harlekiniády importované cez Viedeň...“ Jurkovič sa však vedome vydal cestou hľadania obrody architektúry v ľudovej tvorbe. Už ako mladý elév u vsetínskeho staviteľa Urbánka zbieral motívy v ľudovom umení a roku 1895 pre Národopisnú výstavu česko-slovenskú v Prahe navrhol expozíciu karpatských dreveníc (písala o nej Katarína Kozáková v Listoch 19, 2012, č. 10, s. 12 -13).

Keď sa Pohorská jednota Radhošť rozhodla postaviť si turistické útlúne, chcela ich mať v slovenskom duchu. Urbánek poveril Jurkoviča, aby dokončil jeho načatý projekt, a tak vznikla prvá útulňa zvaná Maměnka a krátko nato vedľa nej reštaurácia („jidelna“), nazvaná Libušín. Tu sa už talent mladého majstra realizoval naplno. V knihe, ktorú o týchto dielach pohotovo vydal (Pustevně na Radhošti. Brno 1900), Jurkovič prezrádza, odkiaľ prevzal ktoré motívy; tu z Čičmian, tu z Karlovej, Valašského Meziříčí, či z Trenčianskej alebo Turčianskej stolice. Invenčné kopírovanie vzorov netajil, upozornil naň aj v podtitule: *Vystavené a zařízené po způsobu lidových staveb na Moravském Valašsku a Uherském Slovensku.*

Jurkovič v detvianskom kroji

Mladý staviteľ a tesár Jurkovič – lebo on nebol len projektant a celé leto na Radhošti aj fyzicky pracoval – sa týmito stavbami v kruhu brnenských moravských národovcov hneď preslávil. „*Môj milý Dušan je básnik dreva*“, napísal o ňom roku 1899 Jaroslav Merhaut. Preto sa naňho obrátili, keď sa rozhodli vytvoriť z Luhačovic typicky slovenské kúpele. Jurkovič tu v „*duchu radhoštskom*“ navrhol Chaloupku, vodoliečbu, letné kúpalisko, vilu Jestřábí, alebo ústredný Janův dům, premenovaný roku 1945 na Jurkovičov. Zaniklo už protokubistické inhalatórium, reštaurácia a nedávny osud Libušína postihol Slovenskú bídu, ktorá taktiež vyhorela.

Keď do Luhačovic zacestoval z ďalekej Prahy otec modernej českej architektúry Jan Kotěra, netajil svoj obdiv. Jurkovičovo dielo priťahuje laika svojou romantickou pestrosťou, ale jeho kvality sú aj hlbšie, a taký znalec par excellence, akým Kotěra bol, ich pozná na

Interiér Libušína. Foto Pavel Frič

Libušín a Maměnka, 1899

prvý pohľad. Kompozícia je ucelená, ťahy jasné, rozhodnutia smelé, celok citlivo harmonizovaný a z domov jasne vyžaruje slovanské špecifikum, ktoré mali za úlohu zachytiť. Kotěra, ktorý sa sám o niečo také pokúšal napríklad v pražskej Trmalovej vile, dobre vedel, o čom hovorí, keď o Jurkovičových Luhačovičiaci v superlatívoch napísal do časopisu *Volné směry* (roč. 8, 1904, č. 3, s. 59.).

Podobné pokusy boli na programe v celej Európe: v Poľsku Stanisław Witkiewicz, v Sedmohradskom Uhorsku Károly Kós, v nemeckých krajoch vyznávači tzv. Heimatsstil alebo vo Fínsku Eliel Saarinen sa usilovali o vystihnutie národného ducha ľudovo inšpirovanou architektúrou. Jurkovič medzi nimi zastával významné miesto. Poliak Antoni Kroh veľkoryso uznal jeho prevahu, keď napísal, že s Witkiewiczom „*chodili po tom istom lese, ale každý svojimi cestami*“ (Kroh, A.: *O Swejku i o nas*. Nowy Sacz 1992).

Výkres priečelia Spolkového domu v Skalici, 1905

Janův, dnes Jurkovičov dom v Lubačoviach, 1903

Pre Jurkoviča bol návrat k ľudovým zdrojom, podobne ako o niečo neskôr pre slávneho Le Corbusiera purizmus, spôsobom, ako nájsť v architektúre pravdivosť. Nebránil sa ani iným podnetom, obdivoval britskú architektúru a jej stopy môžeme nájsť i na jeho prvom diele na území Slovenska, na Spolkovom dome v Skalici (1905). Až do prvej svetovej vojny však zostalo hlavným Jurkovičovým pôsobiskom české územie. Vďaka tomu, že jeho budúca manželka Božena Bartelmusová pochádzala zo severných Čiech, sa mu pošťastilo dostať k azda jedinej stavbe, kde netrpel zväzujúcim nedostatkom financií – k obnove zámku v Novom Měste nad Metují (1909–1911). Aj tu, pri renesančnom zámku využil inšpirácie z ľudového stavitelstva. Podobne folklórne inšpirované je aj letné sídlo Bartelmusovcov na neďalekom Rezku (1901), alebo prestavba mlyna a píly pri Náchode na reštauráciu Peklo (1909).

Most medzi zámkom a záhradou, Nové Město nad Metují, 1910

Vypukla však prvá svetová vojna a Jurkoviča odvelili na front do Krakova. Navrhoval tu cintoríny pre padlých vojakov, ktoré sa stali známe svojou skromnou krásou a citlivým uložením v hornatom kraji. S veľkým obdivom sa stretli práve tie diela, ktoré navrhoval z dreva, ale aj tu však neskôr podľahla požiaru kaplnka na cintoríne v Lužnej – jeho vrcholné maličké dielo.

Architekt sa po vzniku Československa rozhodol vrátiť na Slovensko. Iniciovál a navrhoval tu svoju azda najpôsobivejšiu monumentálnu stavbu, tentoraz kamennú, z travertínu. Je to mohyla, pod ktorou pochovali generála Milana Rastislava Štefánika a talianskych letcov, ktorí roku 1919 zahynuli spolu s ním. Leží na temene vrchu Bradlo, ktorý sa týči nad rodným krajom Štefánika i Jurkoviča.

V medzivojnovom období sa však európska architektúra začala uberať inou, funkcionalistickou cestou a opustila ornament i folkloristické citácie. Kmeť Jurkovič to neniesol ľahko. Raz si poznamenal: „Veda – konštruktivizmus, purizmus v modernej architektúre. Robím to aj ja, pokiaľ musím ísť s dobou, ale nehlásam nič, čo nie je pravda“ (zachytila to D. Bořutová-Debnárová v knihe Dušan Jurkovič, 1993, s. 201).

Jurkovič v Bratislave spolupracoval najmä s mladým českým architektom Jindřichom Mergancem a obaja rešpektovali modernú architektonickú líniu. Na ich dielach neraz ťažko rozoznať, čo je čie rozhodnutie. Napríklad na elegantnom sanatóriu doktora Kocha v Bratislave.

Druhú svetovú vojnu prežil staručký bard už v ústraní, ale jeho invencia neutíchala a venoval sa kresleniu projektov pamätníkov,

Mohyla generála M. R. Štefánika na Bradle, 1928

napríklad českým osobnosťami (Bedřichovi Smetanovi či Božene Němcovej), alebo pamätníkov na vojnové udalosti, ktoré silne prežival. Po vojne sa z nich realizoval pamätník obetiam nacizmu v Kremničke pri Banskej Bystrici. Dušan Jurkovič zomrel roku 1947 v plnom uznaní a ako prvý architekt dostal titul národný umelec. Pochovaný je na cintoríne v Brezovej pod Bradlom.

V Prahe síce už nestoja dočasné drevené stavby z Národopísnej výstavy česko-slovenskej, ale predsa len aj tu zostala po Jurkovičovi stopa: v Bubenči (Suchardova 8) stojí vila, ktorú navrhoval pre doktora Náhlavského (1908).

Jurkovičovo dielo je roztrúsené po troch krajinách. Na Slovensku sa mu dokonca podaril rekord, ktorý už ťažko niekto prekoná: postavil tu najvyššie položený objekt – vrcholovú stanicu na Lomnickom štíte (1938). Tá je samozrejme z kameňa. Básnik dreva nebol v tomto obmedzený.

Vila – letovisko na Rezku, 1901

Drevené stavby majú popri svojej zraniteľnosti jednu skrytú výhodu. Využívajú ju napríklad Japonci, keď čas od času menia drevené súčasti svojich historických pamätihodností, takže po stáročiach

Kaplnka na cintoríne Lužna, Pustki, počas výstavby, 1916

už to nie sú materiálovo tie pôvodné. Nešťastný Libušín má šancu, aj vďaka Jurkovičom precízne zachovaným kolorovaným výkresom, že podobne vstane z popola, aby znovu pripomínal majstrovstvo svojho tvorcu.

Prof. Ing. Arch. Matúš Dulla, DrSc.,
vedúci Ústavu teórie a dejín architektúry FA ČVUT Praha

Zdroje ilustrácií:

Slovenský národný archív, Bratislava, Pavel Frič, Matúš Dulla

Vysavač peněz

Bombastické reklamy, luxusní nabídkové letáky v nejvyšší kvalitě a úsměvy od ucha k uchu. Kdo by nepodlehl takovým svodičům a nekoupil si propagované zboží? Ovšem jak už to tak na naší Zemičce bývá, za načančnými reklamami a bombastickými prohlášeními se často skrývají věci, o kterých se prostě nemluví, nechce mluvit a obávám se, že do budoucna ani mluvit nebude. Výrobci a prodejci nemají důvod a kupující se neorientují. A proto se i tentokrát budeme věnovat některým obchodním jevům obestřeným tajemným mlčením. Případ, který se skutečně stal, se může klidně znovu přihodit komukoliv a kdykoliv. Proto je dobré vědět, s čím jako spotřebitelé musíme dnem i nocí počítat.

NÁKUP ZBOŽÍ

Koupit zboží, respektive prodat zboží. Prodat a inkasovat. Čím vyšší zisk, tím lépe. To je to, o co tady v podstatě jde, o základní motiv obchodní činnosti. Ostatní záležitosti s tím spojené jsou, bohužel, často komplikované, nejednoznačně formulované, obtížné vymahatelné, těžko průkazné atd.

V našem případě se jedná o obyčejný vysavač, který si paní zákaznice koupila. Vysávala ke své spokojenosti téměř dva roky. Ovšem všechno jednou doslouží a filtr u vysavače není výjimkou. Jedná se jen o spotřební zboží, u kterého se počítá s opotřebením a pravidelnou výměnou. Jinak funkční vysavač tedy kvůli poničenému filtru zůstal nečinně ležet v komoře. Majitelka se rozhodla, že si zakoupí filtr nový, který vloží do vysavače. Jenže ouvej! Nový náhradní filtr nebyl nikde k sehnání! Neměl ho výrobce, nebyl na skladech prodejců a nebyl ani v žádném z kamenných obchodů. Posmutnělá paní se po

několika dnech pátrání zeptala zástupce prodejce, zda si teď kvůli nedostupnosti náhradního dílu v hodnotě cca 200 Kč má koupit vysavač nový. Dostalo se jí lakonické odpovědi. Pokud filtr nesežene, má vysavač vyhodit a koupit si nový.

????????????????

Asi tolik otázníků se vyrojilo zákaznici v hlavě poté, co uslyšela odpověď. Copak výrobce ani prodejce nemají povinnost po určitou dobu od prodeje zabezpečit dostupnost náhradních dílů? Copak je možné, aby v dnešní demokratické a vyspělé společnosti zákazníkovi nikdo nezaručil, že jednou nebude muset svůj drahý, několik dnů starý přístroj vyhodit jen proto, že prasklou gumičku za 50 korun, u které se počítá s opotřebením, nikde nesežene? Copak v dnešní demokratické a vyspělé společnosti nikoho z tvůrců zákona na ochranu spotřebitele nenapadlo, že tím vystavili zelenou nekvalitním výrobkům, které někdo možná vyrábí nekvalitní právě proto, že po velice krátké době je zákazník nucen drahý přístroj vyhodit a koupit si nový? Ale nechme osočování a dejme slovo zákonu. A co říká? Stručně a jasně řečeno, zákon nechává na prodejci, zda nějakou takovou záruku ohledně dostupnosti náhradních dílů zákazníkovi vydá, či nikoli. Vskutku velkorysé znění. Zejména, když si uvědomíme, že příslušné úřady chtěly spotřebitelům nařídit tak zásadní věc, jakou je velikost a zakřivení okurek.

!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

A tak si, pokolikáté již, pomoz spotřebiteli sám. Při řešení nepodstatných záležitostí pomůže zákon, důležité věci si ovšem musíme ohlídat sami. Vězte tedy, že pokud se chcete vyhnout podobné blamáži jako paní s filtrem od jinak funkčního vysavače, máte v zásadě dvě možnosti. První je trvat na tom, aby vám prodejce ustanovení o dostupnosti servisu či náhradních dílů zapracoval přímo do kupní smlouvy či jiné listiny vystavené prodávajícím. Pokud odmítne, pak vám nezbyvá než odejít k jinému prodejci a doufat, že některý bude ochoten se nechat k podobné operaci přemluvit. Pokud se vám to nepodaří, máte vlastně ještě třetí možnost. Výrobek si nekoupit a mít doma nepořádek!

Vlado Štancel

Autor je režisér a publicista

Históriu dopravy prezentujeme v budove železničnej zastávky v Rajeckých Tepliciach

O histórii dopravy na Slovensku sme v časopise Listy napísali viacero odborných článkov. Tento článok je skôr pozvánkou do nového múzea, v ktorom možno spoznať dejiny dopravy cez výpoveď historických exponátov.

Prvýkrát myšlienka vybudovať múzeum dopravy skrsla v hlave bývalej riaditeľky Považského múzea v Žiline Vlasty Kristenovej a historika Mariána Klapitu. Bolo to pred 50 rokmi, kedy sa do Žiliny presťahovala Vysoká škola dopravná a Žilina si uvedomovala svoju polohu na križovatke ciest a v železničnom uzle. Ako sa Trenčín nazval mestom módy, Žilina mohla byť mestom dopravy. Možno už v praveku, určite však v stredoveku sa v Žiline stretávali pocestní a kupci využívajúci vnútrozemské trasy ciest. Preto sa hovorilo o vybudovaní múzea dopravy ako expozície Považského múzea v Žiline. Ďalšie desaťročia rozvoju tejto myšlienky nepriali, keďže v období normalizácie sa dianie v Považskom múzeu sústreďovalo na politické témy, po revolúcii sa múzeum ekonomicky konsolidovalo. Po nástupe v roku 2009 sme sa snažili myšlienku oživiť, čo znamenalo doslova prelomiť múr, hľadať množstvo variantov riešenia a kompromisov.

Hľadali sme vhodný priestor, ktorý apriórne slúžil na dopravné účely, bol v dobrom fyzickom stave a zároveň by bol využiteľný pre múzeum. Našli sme ho v budove zastávky v Rajeckých Tepliciach, ktorá bola zrekonštruovaná a krátko nato, po zastavení osobnej dopravy na trati Žilina – Rajec, zatvorená. Neskôr dopravu obnovili, ale zaviedli Žilinský regionálny integrovaný dopravný systém, založený na predaji cestovných lístkov v automatoch. Staničná hala a predajňa lístkov v budove sa tak prestali používať. Dnes miestna železnica Žilina – Rajec prežíva svoju renesanciu, cez víkendy tu bol zavedený dvojhodinový interval, v špičke v pracovné dni hodinový a veríme, že medzi cestujúcimi sa nájdu aj návštevníci múzea.

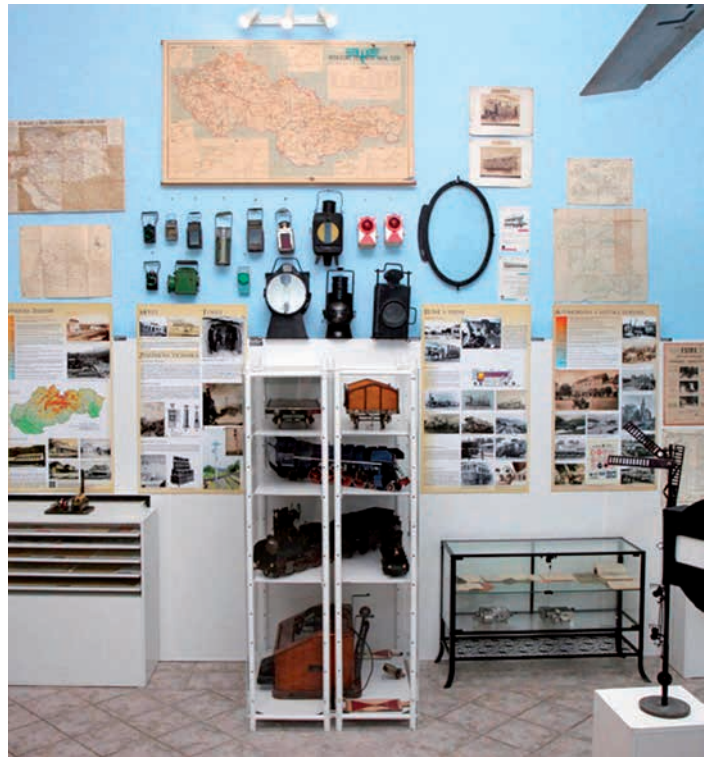
Prípravná fáza vybudovania expozície trvala asi tri roky, aktívna príprava asi pol roka a realizácia mesiac. V prvom rade sme potrebovali získať finančné prostriedky na zriadenie. Dvakrát sme boli neúspešní v eurofondoch a napokon nám vyšla dotácia z ministerstva kultúry. Nakúpili sa vitríny a najnutnejšie vybavenie. Prispel nám aj Žilinský samosprávny kraj a nemalé prostriedky išli z nášho vlastného rozpočtu. Pomohli nám sponzori, a to finančne aj materiálne. Sponzormi neboli len firmy, ale aj jednotlivci. Následne sme vyjednávali s vlastníkom objektu – ŽSR – podmienky nájmu. Potom bolo potrebné vybaviť viacero povolení na prevádzku múzea. No a posledný mesiac sme my, trojica nadšencov dopravy z Považského múzea – Patrik Lehotský, Jakub Bielik a Peter Šimko, s pomocou ďalších kolegov, strávili v staničnej hale vymalovaním stien a inštalovaním exponátov.

Návštevníkov prevedieme dejinami dopravy od najstarších čias po súčasnosť. Kde chýbajú trojrozmerné exponáty, vieme si pomôcť obrazovými prameňmi či písomnosťami. Najviac exponátov sa týka železničnej dopravy. Nainštalovali sme tu v mierke 1:1 časť staničnej budovy podľa projektu Uhorských železníc pre miestne trate z roku 1880. V budove je nainštalovaná kancelária predajcu cestovných lístkov a výpravcu s dobovými pracovnými pomôckami z medzivojno-

vého obdobia (ČSR). Pred stanicou je nainštalovaná traťmajstrovská drezina a dobové pomôcky traťových údržbárov. Ďalej sme vystavili modely návestidiel, krásne modely parných rušňov a ďalšie železničné signálne, oznamovacie a zabezpečovacie zariadenia. Neopomenuli sme ani iné druhy dopravy – pltníctvo či cestnú dopravu. Mnohí si pamätajú napr. na mechanické prístroje na výdaj cestovných lístkov z autobusov mestskej či diaľkovej dopravy. Expozíciu dopĺňajú dobové cestovné lístky, preukážky, dokumenty, pohľadnice, kovové tabule, dopravné značky a iné zbierkové predmety.

Najzaujímavejšia je asi traťmajstrovská drezina, ktorá je ručne mechanicky ovládaná. Časom chceme v expozícii vystaviť a spreádzkovať aj staničný zabezpečovací prístroj, ktorým sa riadilo ovládanie výhybiek a návestidiel. Najstaršia je mapa z roku 1718, ktorá

zachytáva poštové cesty v Uhorsku. Je zaujímavé, že pošta sa vozila len 2x týždenne na jednej trati – z Bratislavy cez Ponitrie, Turiec, Liptov a Spiš do Košíc a trvalo to cca 5 dní. Exponáty budeme ešte postupne dopĺňať.

Zaujímavý je aj fotoalbum z výstavby Košicko-bohumínskej železnice z roku 1871. Autori prešli celú trať od Košíc po Bohumín. Niekde bola železnica rozostavaná, inde už bola v prevádzke. Do Žiliny vtedy prišiel prvý vlak. Čakalo ho nadšené obecnstvo a v príhovore železnicu privítal vtedajší starosta Žiliny Alojz Trajčík. Pre Žilinu mala železnica obrovský význam. Mesto sa začalo meniť zo stredovekého mestečka na priemyselné centrum. Pribudlo tu niekoľko tovární, napr. súkenka, továreň na kyselinu sírovú či celulózka. Obdobne sa s rozvojom Rajeckej doliny spája výstavba miestnej železnice Žilina – Rajec, ktorú máme takisto zdokumentovanú na viacerých fotografiách a pohľadniciach.

Máme tu modelové koľajisko, ktoré zachytáva žilinský železničný uzol okolo roku 1920. Návštevník tu nájde žilinskú stanicu, stanicu na Novej Žiline s rušňovým depom, ale aj hrady Budatín a Strečno v mierke 1:87. Na železnici premáva parný vláčik. Ďalej tu máme funkčný parný strojček, ktorý demonštruje princíp fungovania parného rušňa. No a jazdu skutočným historickým vláčikom si môžu návštevníci vychutnať vždy v októbri v čase výročia otvorenia rajeckej železnice.

Hneď v prvé dni po otvorení sa múzeum stretlo s vysokou návštevnosťou a všetkých pozývame na návštevu múzea. Ak sa ukáže, že múzeum bude životaschopné, podarí sa naplniť ušľachtilý cieľ prezentácie historického kultúrneho dedičstva, ktoré sa doteraz skrývalo v depozitároch.

Peter Šimko

Autor je historik dopravy
v Považskom múzeu v Žiline

Študentské Listy

5
2014

Príloha časopisu Listy Slovákov a Čechov

*Anna Holešová a Gabriela Mičurová z Gymnázia Varšavská cesta v Žiline napísali rozsiahlu štúdiu venovanú osudu Jaroslava Václavíka, nazvanú **Krehké srdce, nezlomný duch**. Výstižne charakterizujú povojnové roky, vznik PTP, život v nich. Vybrali sme ukážky z 3. kapitoly, v ktorej autorky dokázali citlivo zaznamenať rozprávanie pamätníka. Vzácna je fotodokumentácia, z ktorej predkladáme len nepatrnú časť.*

ŽIVOTNÉ OSUDY JAROSLAVA VÁCLAVEKA

Jaroslav Václavík sa narodil 30. apríla 1928 v Košiciach. Prvú až štvrtú triedu študoval na Štátnej ľudovej škole v Košiciach so slovenským vyučovacím jazykom. Po Viedenskej arbitráži sa niekoľko mesiacov v piatom ročníku musel učiť po maďarsky, potom sa, našťastie, vytvorila trieda pre slovenskú menšinu, kam prestúpil. V rokoch 1939 až 1944 postupne chodil do Uhorskej kráľovskej štátnej meštianskej školy (2 roky), Uhorského kráľovského štátneho gymnázia (2 roky) a Uhorskej štátnej strojníckej strednej školy (1 rok), do tried so slovenským vyučovacím jazykom. Keď sa v roku 1944 začali deportácie do Nemecka na nútené práce, šestnásťročnému Jaroslavovi sa darilo ukrývať, po vyhlásení odvodovej povinnosti od 16 do 70 rokov sa tak vlastne stal vojnovým dezertérom. Po oslobodení Košíc Červenou armádou bola jeho škola, dovtedy slúžiaca ako kasárň pre prechádzajúce armády, znovu otvorená. Maturoval 14. júna 1947 na vyššom strojníckom oddelení Štátnej priemyselnej školy v Košiciach. Jeho rodičia vlastnili obchod so zmiešaným a koloniálnym tovarom a napriek tomu, že to bol ich jediný zdroj príjmu, boli po nástupe komunistickej strany k moci spolu s ďalšími živnostníkmi označení ako „triedni nepriatelia“. Týmto sa pre nich začali skutočne ťažké časy: „Mali sme aj dvakrát do týždňa kontrolu z Hospodárskej kontrolnej služby (HKS). Tvrдили, že hľadajú zatajené zásoby kapitalistov a vždy, keď prišli, rozhádzali matke v skriniach vyžehlenú bielizeň alebo drevo v drevárni, bolo to strašné. Samozrejme, oni vedeli, že nenájdu nič. Aj keď boli prípady, predovšetkým vo veľkých mestách, kde boli väčší obchodníci, tým boli schopní niečo aj podstrčiť ako provokáciu. Bolo to už priveľa, ten psychický tlak sa nedal vydržať,“ spomína náš pamätník. Takáto krivda sa diala mnohým ľuďom

z okolia mladého Jaroslava, niektorí dokonca spáchali samovraždu: „Niektorí ľudia to nevydržali, napríklad v susedstve bol jeden veľmi kvalitný mäsiar, ten sa obesil. A viem, že spáchali samovraždu aj takí solídni starší manželia, bezdetní, ktorí mali neďaleko pekný rodinný dom a boli z takej vyššej strednej triedy. Mali len tento dom. Najprv sa museli vystahovať do suterénu, lebo štát hore zriadil škôlku. „Dvaja manželia obývajú dom, to je asociálne, to je nepriateľské voči národu, ako toto môžu?!“ a podobne. Potom ho vykúpili za 60 halierov za kubický meter. Tento Damoklov meč visel aj nad nami. Za jeden rodinný dom vám zaplatili sto alebo dvesto korún. Títo nemali kde ísť, tak spáchali samovraždu. Keď už mali ľudia šesťdesiat - sedemdesiat rokov, nemali absolútne žiadnu perspektívu,“ spomína so smútkom v očiach pán Václavík. Byty totiž prideloval Bytový úrad, ktorý „parazitom spoločnosti“ byt neposkytol, ale dal im radu, aby išli do českého pohraničia, kde boli prázdne domy po sudetských Nemcoch odsunutých po vojne do Nemecka. Nakoniec, v roku 1949 boli Jaroslavovi rodičia nútení svoj obchod zatvoriť a hlboko pod cenu odpredať tovar aj inventár „socialistickému sektoru“. Aby mali z čoho žiť,

POTVRDENIE

o výkone vojenskej služby vo vojenských táborech nútených prác

číslo: 09/05/2008

Osobné údaje:

Meno a priezvisko: MUDr. Jaroslav VÁCLAVEK

Dátum a miesto narodenia: 30. 04. 1928 Košice

Rodné číslo:

2 8 0 4 3 0 7 2 7

Bydlisko: 010 14 Žilina - Vranie

Okres: Žilina

K Rochovici 170/20

Výkon služby: a) v pomocných technických práporoch

od: 1. 10. 1950 do: 17. 04. 1951 54. PTP

od: 8. 10. 1952 do: 18. 01. 1954 54. PTP

b) v technických práporoch

od: 19. 01. 1954 do: 24. 03. 1954 53. TP

14 05 2008

Dátum vystavenia

Ing. Daniel Kostra
vedúci

Potvrdenie sa vydáva na vlastnú žiadosť podľa zákona č. 87/1991 Zb. o mimosúdnych rehabilitáciách v znení neskorších predpisov vrátane zákonov č. 267/1992 Zb. a č. 285/1996 Z. z.

museli prenajímať obchodné miestnosti svojho domu, výšku nájmu aj podnájomníka im však určoval Mestský národný výbor. Pre nich boli tieto podmienky nesmierne nevýhodné. Toto sú slová nášho pamätníka: „Keď nájomca zo socialistického sektoru (a postupne iný sektor nebol) nemal záujem naďalej obchodné priestory prenajímať, nedal kľúče od týchto priestorov zákonitému majiteľovi domu, ale odniesol ich na Mestský národný výbor. Ten kľúče poskytol inému socialistickému podniku - bez vedomia a súhlasu majiteľa domu. Navyše rodičia nedostávali peniaze za prenájom do vlastných rúk, ale išli do štátnej banky na takzvaný viazaný vklad. Odtiaľ ich rodičia mohli vybrať len po písomnej žiadosti, že ich použijú na údržbu domu, čo museli dodatočne doložiť účtami od podniku Komunálne služby - sektor stavebníctva. Nájomné bolo také nízke, že sotva stačilo na základnú údržbu nehnuteľnosti a aj tak sa na tom ešte priživilí súdruhovia riaditelia.“

V lete 1950 dostal povolávací rozkaz na prezenčnú vojenskú službu do Komárna. „Čudoval som sa, že do Komárna, kde, ako bolo známe, boli jednotky ženijného vojska. Tam sa povolávali mladí muži dobrej fyzickej konštitúcie, schopní operovať aj v najnepriaznivejších klimatických podmienkach, čo v mojom prípade neplatilo, na jar 1950 som podstúpil náročnú operáciu nosných dutín s nutnosťou doliečenia,“ rozpráva nám náš pamätník.

Tu ho však hneď po príchode čakalo nemilé prekvapenie: „Prišiel som tam, veľká brána, mohutné hradby, bolo to trošku deprimujúce, taká pevnosť. No ale najväčšie prekvapenie bolo hneď v prvý deň, samozrejme nás všetkých ostrihali dohola a vyfasovali sme uniformy, viete si predstaviť, ako sa to fasuje, dostávajú veľké/malé topánky, no to by bol ešte humor... Ale keď som prišiel do izby, tak sa ma pýtali tí, ktorí tam už boli: ‚A ty si kde bol zavretý?‘ ‚Ja? Ale ja som nebol nikde zavretý.‘ ‚Ale nevymýšľaj, necigáň tu, neverili mi. O 24 hodín som zistil, že som

vlastne v trestnom útvare.“ Až neskôr sa dozvedel, že práve nastúpil do 54. pomocného technického práporu, bez udania dôvodu, bez jediného slova vysvetlenia.

A práve tu sa začalo najťažšie obdobie jeho života, ktorý bol neustále v ohrození. „Mali sme takzvaný poradový výcvik, ako keď človek narukuje na vojnu, ale hneď sme dostali dlhé drevené tyče s ostrými železnými bodcami, poslali nás na jednu lúku a na tej lúke sme tými bodcami pichali každých desať centimetrov do zeme. Čo to bolo? No to bolo hľadanie mín,“ spomína s ironickým úsmevom náš pamätník. Ani prostredie, v ktorom sa ocitol, nevlplyvalo pozitívne na jeho psychiku: „V tej starej pevnosti bolo všetko kamenné, bola tam zima. Raz som vyliezol hore na hradby, po ktorých sa dalo chodiť a ponad pevnosť leteli na juh divé husi. Vtedy som si pomyslel: ‚Jaro, keby ty si mal tak krídla a mohol by si letieť kdesi na juh a nebyť tu v tej zime!‘“

Hľadanie mín sa našťastie pomerne rýchlo skončilo, pretože, ako pán Václavek hovorí: „(...) prišlo sa na to, že my, nespoľahliví, by sme tie míny mohli vykopať, skryť a potom vyhodit tento režim do ľufu.“ Odmínovanie bolo teda prenechané pyrotechnickým oddielom a „nespoľahlivých“ poslali pracovať na stavby a do baní.

Začiatkom nového roku dostal infekčnú žltáčku – hepatitídu typu A. Od januára do apríla 1951 sa liečil v Posádkovej nemocnici v Bratislave. Pán Václavek spomína: „Priebeh bol veľmi ťažký, skoro som zomrel. Raz ma navštívil môj otec - rozprávali sme sa iba cez oblok, na infekčné oddelenie nebol prístup. Zrejme bol šokovaný mojim výzorom a stavom, cestou späť vlakom do Košíc dostal infarkt srdca, mal šťastie, že prežil.“ Keď sa v nemocnici jeho zdravotný stav trochu zlepšil, prepustili ho naspäť k PTP útvaru do Komárna. Vylicený však ešte v žiadnom prípade nebol. „Po viac ako trojmesačnom ležaní a následnej pešej chôdzi zo stanice v Komárne do pevnosti mi nohy silne opuchli, sotva som sa tam dovliekol. Žiadna sanitka - vojna nie je dojná krava. Asi po dvoch - troch dňoch pobytu na ošetrovni ma izolovali v odlahlom trakte pevnosti zo 17. storočia... a zabudli na mňa. Po troch dňoch v nevykurovaných kazematových priestoroch, bez stravy, len na studenej vode, som sa vzbúril a napriek zákazu kontaktu s ostatným mužstvom som sa ráno dovliekol na ranný nástup - po výstupe s veliteľom som bol prepustený na trvalú dovolenku, bolo to 17. apríla 1951.“ V tomto stave nebol využiteľný na ťažkú fyzickú prácu na stavbe, preto ho do 7. októbra 1952 ponechali v domácej liečbe. Po návrate do PTP, od 8. októbra 1952 do 24. marca 1954, pracoval na rôznych stavbách v Trenčíne - Soblahove, Opave či Olomouci, pri murovaní, výrobe malty, betónu či kopaní základov alebo pri obsluhu lokomobilov.

PTP-áci museli pracovať aj v tých najhorších podmienkach: „Samozrejme, na stavbách sa pracovalo aj v zime, lebo ‚My rozkazujeme dažďu aj vetru,‘ to bolo komunisticke heslo. Na pracovisku sme museli byť celý deň, v čase-nečase, kdesi vonku a potom v kasárňach to

tiež nebolo vykúrené. V Olomouci to bolo najhoršie, pretože sme boli ubytovaní v barakoch. V barakoch, kde sme mali len kachle, v ktorých sa kúrilo pilinami, takže sme si v zime užili zimy. Dokonca tam raz vypukol aj požiar.“ Dostával síce plat, za čo PTP-ákov veľa ľudí odsudzovalo, ale, ako sám pán Václavek hovorí: „My sme síce dostávali mzdu, ale museli sme si platiť uniformu, stravu, ubytovanie, všetko, čiže sme z toho nemali nič. Stále sa hlásalo, že musí prestať vykorisťovanie človeka človekom, že musí byť triedna rovnosť a popritom oni takto vykorisťovali státisíce ľudí.“

Pri práci sa zriedkavo stretol aj so súcitom zo strany nadriadených - majstrov, civilov, prevládalo však kruté a nespravodlivé správanie. Pán Václavek spomína: „Niektorí dôstojníci, najmä takzvaný politik, to bol dôstojník pre politickú výchovu, nás častovali: ‚Vy ste vred národa, vy ste tá spodina národa, ale my vás preškolíme!‘ Bolo to veľmi neprijemné.“

Videl prichádzať mnoho nových PTP-ákov, ktorí, rovnako ako on, nemali potuchy, kam sa dostali: „Postupne tam prichádzali vojaci ešte v plnej poľnej, s ruksakom, ten takzvaný bandalír, s puškou. Doviedli ich tam a aké bolo ich prekvapenie, keď im pušku zobrali a hneď s nimi začali takto nemilosrdne jednať.“

Najhorší zo všetkého bol však neustály strach. „Zažili sme obrovské momenty strachu. Ja si pamätám na také momenty, keď sme v Trenčíne prišli zo staveniska, hore stálo auto so značkou MO, Moravská Ostrava, a to sme vedeli, že idú vyberať ďalších chlapcov do baní. Stáli sme tam nastúpení ako na nemeckom apelpláci a každý z nás s obavou očakával, že ho vyberú: ‚No tak ty pôjdeš, ty pôjdeš,

aj ty pôjdeš.‘ Naštastie ja som nemal takú fyzickú konštrukciu, ani som nebol v takom dobrom zdravotnom stave, lebo oni vyberali takých silnejších, tak som z toho vypadol. Ale môžem vám povedať, že som mal žalúdok takto zovretý,“ ukazuje nám pán Václavek zovretú päť. „Ako 19-ročný som bol športový parašutista, tak to je ten pocit, keď stojíte vo dverách Dakoty a viete, že na zem sa nedostanete inak ako cez voľný pád.“ Podľa slov pána Václaveka bol tento strach, strach o život či o duševné zdravie úplne oprávnený: „Tí, čo sa tam dostali, to mali omnoho horšie, lebo pracovať pod zemou, na to potrebujete určitú psychickú prípravu, oni tam však okamžite išli do práce. Mne potom rozprávali chlapci, ktorí to prežili, svoje strašné zážitky a o tom strachu. Vtedy sa hovorilo, že tam sa ublie nedoluje, ale rabuje. Preto, lebo ‚Len vpred, len vpred!‘. Pretože keď robíte tú šachtu alebo chodbu, keď kopete uhlie, tak sa vždy musia robiť výstuže, aby to nepadalo, kým oni museli bez týchto zaistení proste plniť plán, len dopredu, len dopredu. Preto chodilo to auto pomerne často, bolo treba tých chlapcov doplniť, lebo bolo veľa smrteľných úrazov a veľmi veľa ťažkých zranení.“

Rovnako zlá ako strach bola aj strata nádeje a viery v lepšiu budúcnosť. Náš pamätník nám spomínal takýto zážitok: „V Trenčíne pochodujeme vyzimení, v premočených bagančiach, do našich kasárni, boli tuším ešte z Rakúsko-Uhorska. Pochodujeme a zrazu vidíme obytné domy, v niektorých sa už svietilo, pretože bola zima a skoro sa stmievalo. No a v jednom takom obluku, mal síce zatahnutú záclonu, ale videl som ženu, ktorá mala v rukách kanvicu a nalievala čaj. A ja som si vtedy povedal: ‚Jaro, ty takúto domácnosť a ženu nikdy nebudeš mať.‘ Viete, vysali z nás všetku nádej, skutočne, a toho sme sa dlhé roky nevedeli zbaviť.“

Ako pozitívnu stránku svojho pobytu v PTP pán Václavek vidí to, že stretol „*vyznikajúcich intelektuálov*“ a veľa dobrých ľudí, vyzbudoval si celoživotné priateľstvá. Veď čo ľudí zblíži viac, ako spoločne prežité utrpenie a spoločný nepriateľ? Po smrti J.V. Stalina a K. Gottwalda v marci 1953 Medzinárodná organizácia práce (ILO – International labour organization so sídlom v Ženeve) zvýšila svoj tlak za zrušenie pomocných technických práporov v Československu, ktoré bolo zavŕšené v roku 1954, zrušením posledného PTP.

Pán Václavek bol prepustený 25. marca 1954 z Olomouca, dovtedy pracoval na rudnom projekte v Košiciach. Mal menšie nehody s nadriadenými, nechceli ho prepustiť, on sa však nenechal zastrašiť: „*Nechceli ma prepustiť z toho Olomouca, lebo normálne sa prepúšťa koncom septembra, tak som musel zatlačiť na veliteľa. Ja som sa mu normálne vybráždil: ‚Súdrub veliteľ, keď nepôjdem presne na ten deň, napíšem na ministerstvo hút a rudných baní. Ja som totiž baník a kto je viac?‘ a hneď to išlo.*“

Na PTP-ákov robili nátlak, aby aj po skončení povinnej vojenskej služby podpísali „dobrovoľný“ záväzok 2 až 5 rokov pokračovať v práci na vojenských stavbách. Tomuto nešťastnému osudu sa nášmu pamätníkovi podarilo vyhnúť a vrátil sa do civilu. Lekári v Košiciach uznali, že na ňom vojna zanechala trvalé zdravotné následky a vyradili ho z vojenských záloh. Namiesto vojenskej knižky, kde mal záznam, že bol zaradený s klasifikáciou E ako politicky

nespolahlivá osoba, do pracovných útvarov bez zbrane, dostal takzvanú modrú knižku, kde tento údaj nebol uvedený. Vďaka tomu a jeho rozhodnutiu držať to v tajnosti aj pred rodinou a najbližšími priateľmi nemal žiadne ďalšie problémy vyplývajúce z takéhoto označenia. Dostal dokonca ponuku vstúpiť do strany: „*Ja som im povedal: ‚Viete, strana je ženského rodu a vy ako vidíte, ja odolávam ženskému pokoleniu, ešte si to rozmyslím.‘ A už na mňa nerobili nátlak, tak som do strany nevstúpil. Napriek tomu ma potom označovali za človeka, ktorý je v opozícii. Lebo keď ste mali rozum a nevstúpili ste do strany, to znamenalo, že musíte mať nepriateľský postoj. Mój postoj bol taký, ako nápis na vstupe do ZOO: ‚Nekŕmiť, nedráždiť,‘“ spomína pán Václavek s úsmevom.*

Už v septembri 1954 nastúpil na Lekársku fakultu v Košiciach, z opatrnosti však o dva roky prestúpil do Brna, kde v roku 1960 štúdium úspešne zavŕšil. Aby si mohol platiť stravu, ubytovanie a cestovné, chodil v lete na brigády a do pionierskych táborov ako zdravotník. Od augusta 1960 až do mája 1995 pracoval ako lekár v Okresnom ústave národného zdravia v Žiline.

Napriek nepriaznivým podmienkam sa pán Václavek neprestal vzdelávať po celý život, získal atestáciu z vnútorného lekárstva prvého aj druhého stupňa, absolvoval rozličné odborné školenia, hlavne v oblasti gastroenterológie a v roku 1983 bol prijatý za člena Newyorskej akadémie vied. V decembri 1992, ako 64-ročný získal FC certifikát z angličtiny...

Jánošík vo výtvarnom prejave slovenského ľudu a neprofesionálnych umelcov

2. časť – Keramická a textilná tvorba

V prvej časti príspevku, uverejnenej vo 4. čísle časopisu, sme pozornosť venovali zobrazeniu tejto témy v maľbách na skle. Rozsiahly komplex umeleckých diel ľudového charakteru s jánošíkovskou tematikou máme však zastúpený aj v keramickej produkcii. Známa je najmä z keramických centier juhozápadného Slovenska, kde paradoxne jánošíkovská tradícia nebola veľmi živá. Túto oblasť tvorby predstavujú dve základné roviny. Na jednej strane je to dekor džbankárskych prác, na druhej strane diela figurálne. Zbojnícke motívy sa ocitli už na spomínanom fajansovom džbáne z roku 1726, o ktorom sme sa zmienili v predchádzajúcom príspevku. Takmer 200 rokov však v tejto oblasti neexistujú doklady.

Jánošík, Ignác Bizmayer, keramická plastika, 1956
SNM – Etnografické múzeum v Martine

V keramike sa Jánošík a všeobecne zbojníci začali u nás častejšie objavovať až po roku 1918. So vzrastajúcim záujmom o slovenské ľudové umenie rástol i záujem o fajansu. Prvé plastiky a úžitková keramika zdobená jánošíkovskými motívmi sa vyskytli v práci národného umelca a významného slovenského figuralistu **Ferdiša Kostku** zo Stupavy (1878–1951). Vychádzajúc z ľudovej tradície ich maľoval na džbány, taniere, misy a vázy a už aj tu uplatňoval figurálny dekor. Postupne prešiel k tvorbe samostatnej figurálnej plastiky, ktorá sa u neho stala neskôr dominantnou a v ktorej prejavil pozoruhodný talent. Jánošíkovský dekoratívny prvok sa rozvinul aj u mnohých ďalších ľudových keramikárov sústredených v Modre, najmä v 2. polovici 20. storočia. Autori tohto obdobia pôvodné námety obohatili o nové, charakteristické pre západoslovenské džbankárstvo. Ako prvý pravdepodobne uplatnil motív Jánošíka vo svojej práci keramikár **Michal Škarčák** z Modry (1911–1985). Populárna sa u neho stala najmä figurka Jánošíka, ktorú v tom období ešte vytlačal z formy a ktorú maľoval Viliam Peško. Figurka bola zaradená do sériovej výroby.

Vynikajúcim figuralistom, v tvorbe ktorého si zbojnícka tematika vyčlenila významné miesto a prerástla do mnohých zaujímavých variantov, bol národný umelec pôsobiaci do roku 1957 v modranskej dielni, **Ignác Bizmayer** (1922). Rodáka z Košolnej pri Trnave, obce známej silnou habánskou tradíciou, jánošíkovská tematika nielen nadchla, ale aj na dlho inšpirovala v tvorivom uplatnení. Ovplyvnený po odbornej stránke Heřmanom Landsfeldom a po stránke smerovania tvorby kaplánom Jozefom Balušikom, pôsobiacim na severozápadnom Slovensku, sa jeho tvorba rozvinula po technickej i tematickej stránke do neuveriteľnej rôznorodosti. Práve vďaka kaplánovi Balušikovi, vášnivému zberateľovi ľudového umenia a podporovateľovi nadaných chudobných chlapcov, sa s jánošíkovskou tradíciou stretol priamo v Terchovej, na Kysuciach a na Orave. Spoznal ju jednak cez rozprávania miestnych obyvateľov, ale najmä prostredníctvom dôkladného štúdia obrázkov maľovaných na skle. Práve maľby na skle do veľkej miery ovplyvnili spôsob stvárňovania tejto témy v jeho maľovaných obrázkoch na keramickej doske. K obľúbenému námetu sa neustále vracal, čo dokumentujú početné, skutočne originálne figurálne plastiky, kompozície, ale aj maľované a ryté obrázky na keramických doskách a keramické reliéfy najmä z 50. rokov 20. storočia. Zbojníkov zobrazoval takmer vždy pri tanci, pri popíjaní, oddychu alebo v momente delenia si koristi. Pôsobivé sú najmä jeho figurálne diela *Jánošíkova družina*, *Jánošík na súde*, *Hôrni chlapci*, tiež reliéf *Zbojníckym chodníčkom*, *Chystanie na zboj*, maľované obrázky *Jánošíka na koni*, *Jánošíka a Jánošíkovej družiny*.

K významným modranským figuralistom, ktorý opäť siahol po tejto téme, patrí aj **Imrich Kóňa** z Ivanky pri Nitre (1917–1981). Vo výtvarnom podaní bol však značne ovplyvnený Ignáčom Bizmayerom. Z jeho diel spomenieme aspoň plastiky *Jánošík s pištolou*, *Jánošík s valaškou*, *Jánošík merajúci súkno*. Jánošíkovský námet našiel uplatnenie aj v tvorbe ďalších modranských figuralistov, napríklad

Vincenta Labaja z Veľkého Rovného (1924–1983), **Rudolfa Barčíka** zo Závodia pri Žiline (1924–1985), **Jána Sklenára** zo Siladíc (1924–2005) a u mnohých ďalších. V tomto období jánošíkovskú tematiku zaradili do svojej tvorby aj lubietovskí keramikári **Július Fillo** (1921) a **Emil Majnhold** (1921–?), odchovanci modranskej dielne. Tradičnou modranskou technikou ju maľovali na úžitkovú keramiku.

Z mladších modranských keramikárov stvárnil Jánošíka skutočne originálnym, až rozprávkovým spôsobom v 70. rokoch 20. storočia **Jozef Franko** z Myslenc (1951). Juraj Jánošík sa ako jazdec na koni stal ústredným motívom vo figurálnej kompozícii pod názvom *Zbojníckym chodníčkom*. Poctou tomuto nadanému keramikárovi a jeho dielu bolo vydanie československej modrej známky v roku 1978 so samostatnou plastikou Jánošíka na koni zo spomínanej kompozície. Jánošíkovské motívy na dekoratívnej keramike stvárnila aj **Zlatica Ďureje** (1955), narodená v Spišskej Novej Vsi, žijúca v Modre. Ne-tradičnú podobu našiel Jánošík aj v tvorbe významného pukancského hrnčiara **Jána Könyveša** (1919–2011). Ako jediný zo svojich súčasníkov – hrnčiarov sa v Pukanci venoval aj menej rozvinutej figurálnej plastike. Jeho drobné, ručne modelované figúrky Jánošíka, ktoré vyrábala v 50. rokoch 20. storočia, sú ojedinelým dokladom spracovania jánošíkovského motívu v hrnčiarskej hline.

Podstatne menšiu kolekciu tvoria diela autoriek stvárnajúcich spomínanú tematiku na ľudových výšivkách a čipkách v 2. polovici 20. storočia. Príkladom uplatnenia tohto námetu v textilnej tvorbe je dielo známej vyšivačky **Márie Kaducovej** (1926) zo Šoporne. Niekoľko jánošíkovských motívov vyšila na plátne v 70. rokoch minulého storočia, pričom čerpala z vlastnej fantázie. Pri svojich pestrofarebných kompozíciách vychádzala zo zákonitostí šopornianskej výšivky, pre ktorú bolo charakteristické radenie motívov do lineárnych pásov.

Jánošík našiel uplatnenie aj v paličkovanej čipke, ktorá si získala mnoho priaznivcov najmä v posledných desaťročiach, a to v individuálnom prejave. Majsterkou paličkovanej čipky nielen v stvárnení figurálnych motívov bola významná osobnosť slovenskej kultúry a vynikajúca čipkárka **Elena Holéczyová** (1906–1983), rodáčka z Moravského Lieskového, neskôr žijúca v Prahe. Hoci vo svojej

Črpák s jánošíkovským motívom, Rudolf Barčík, majolika, 1980
Považské múzeum v Žiline

Jánošík, Mária Hnidková, paličkovaná čipka, 2013, majetok autorky

Zbojníckym chodníčkom, Jozef Franko, figurálna keramická kompozícia, 1975
SNM – Etnografické múzeum v Martine

čipkárskej práci čerpala námety najmä z ľudovej kultúry, dokonalou znalosťou tejto techniky ju povýšila na úroveň profesionálnej tvorby. V 70. rokoch minulého storočia vytvorila niekoľko čipkárskech figurálnych diel s jánošíkovskými motívami. Jej tvorbou sa inšpirovalo aj veľa ďalších čipkárok. Zbojnícke námety sa objavili aj v prácach ďalších zručných autoriek, sústredených po roku 1980 do početných čipkárskech klubov a krúžkov, ktoré vznikali nielen v známych čipkárskech strediskách, ale aj mimo nich. Za všetky spomenieme výbornú čipkárku a znalkyňu tejto techniky **Máriu Hnidkovú** (1937) zo Závodia pri Žiline, zakladateľku klubu paličkovanej čipky v Žiline. V 90. rokoch vytvorila z nití niekoľko pestrofarebných originálnych obrázkov Jánošíka. (pokračovanie)

Katarína Kendrová
Považské múzeum v Žiline
Autorka je etnologička.

Fotografovali: Anna Kucharčíková, Ján Dérer

Martin – centrum národnej kultúry Slovákov (2.)

Putovanie začneme na Námestí SNP, symbolicky pri ranogotickom rímskokatolíckom Kostole sv. Martina, zasvätenom patrónovi mesta. Táto najstaršia kultúrna pamiatka, dnes gotická dominanta, stojí na mieste románskeho kostola, diela pravdepodobne zoborských benediktínov z 13. storočia. Má pohnutú históriu, v 15. storočí ho vypálili a obnovili ho o storočie neskôr, keď terajšiu nezameniteľnú siluetu staviteľia dotvorili vežou, hlavnú loď zasklepili gotickou krížovou klenbou a pristavili tzv. Jabodnícku kaplnku. Za svoju gotickú podobu vďačí premonštrátom. Po požiaroch v 18. storočí prišli ďalšie obnovy v 19. a 20. storočí, počas ktorých boli objavené vápnom zakryté vzácne fresky. V kostole dnes okrem nich môžeme obdivovať krásny oltár, nástenné maľby Emila Rychlého, Jozefa Hanulu, ako aj diela Martina Benku a Fraňa Štefunku. Popri pravidelných bohoslužbách sa tu konajú aj dôstojné spevácke chrámové koncerty.

Od patrónovho kostola k altánku

Pokračovať budeme na Daxnerovu ulicu a Ulicu M. R. Štefánika, pomyselnú chrbtovú kosť centrálnej časti mesta, a potom už jeho stredom, ktorý je od roku 1994 vyhlásený za pamiatkovú zónu. Pred sebou vľavo máme bývalý Župný dom, postavený pôvodne ako jedno-poschodový na mieste bývalej stredovekej osady, neskôr mu pristavili i druhé poschodie. (Ako súdny adjunkt tu v rokoch 1858–1859 pôsobil i romantický búrlivák Janko Král, čoho dôkazom je pamätná tabuľa na jednom z múrov budovy.) Dnes je to sídlo Turčianskej galérie so stálou expozíciou Slovenské moderné umenie 20. storočia v Turci, v ktorej sú vystavené diela napríklad Alexyho, Fullu, Garlandu či Bazovského. Galéria okrem pravidelných výstav cyklicky usporadúva jedinečné medzinárodné podujatia: Bienále fantázie (pre deti) a Bienále knižného umenia (pre tvorcov kníh). To sme už na pešej zóne, ktorá je vo svojej renovovanej podobe živou tepnou srdca centra. Po pravej strane vidíme budovu bývalej Mestskej sporiteľne postavenú podľa projektu významného architekta Emila Belluša a ozdobenú reliéfmi vychádzajúcimi z kresieb F. Štefunku. Priamo pred nami je „roztancované“ súsosie Jánošíka s družinou, ako ho roku 1941 majstrovsky stvárnil opäť Štefunko a symbolicky ním zobrazil odpor Slovákov voči fašizmu. Zvláštny „priemet“ sa nám naskytne pri pohľade zblízka a trochu zdola, pretože v tesnom susedstve za ním stojí budova bývalej Rolníckej vzájomnej pokladnice, zdobe-

V budove Tatrabanky vyhlasovali Deklaráciu o spoločnom štáte

Kostol zasvätený patrónovi mesta

ná na priečelí sgrafitami znázorňujúcimi postavy v ľudových krojoch v nadživotnej veľkosti na námet M. Benku. Funkcionalistická budova, postavená v rokoch 1938–1939 podľa projektu architekta J. Vránu, takto predstavuje príjemné spojenie moderného a tradičného. V letných mesiacoch je priestor medzi súsosím a budovou často využívaný na kultúrne vystúpenia.

Stojíme na „krížnych cestách“ vretenovito sa deliaceho centra. Najprv sa vydáme naľavo po Ul. 29. augusta a popri sieti moderných reštauračných zariadení, kaviarní i obchodov sa po niekoľkých stovkách metrov dostávame pred nápadito prefasádovaný Dom Jozefa Gašparíka-Leštinského, o čom nás presvedča zachovaný firemný nápis a pamätná tabuľa. V tomto dome spomínaný všestranne nadaný a obetavý muž (kníhtlačiar, kníhkupec, divadelník, literát a organizátor kultúrneho života), rodák z oravských Leštín, kedysi otvoril

Roztancovaní Jánošíkovci

kníhkupectvo, aby sprístupnil študijné zdroje pre vedychtivú mládež a národne orientovanú inteligenciu. Stačí zahnúť dolava, prejsť pár metrov po Ul. A. Kmeťa a sme pred monumentálnou prvou budovou Slovenského národného múzea. O nej sme si však povedali minule viac, vrátíme sa teda, zahneme dolava na Divadelnú ulicu a stojíme priamo pred Národným domom. Slávnostného otvorenia sa dočkal – postavený predovšetkým z financií národne orientovanej buržoázie podľa projektu architekta Blažeja Bullu – počas Augustových slávností 13. augusta 1890. Postupne sídlo Turčianskeho kasína, Slovenského spevokolu, Armádneho divadla a Divadla SNP je dnes po rozsiahlej rekonštrukcii sídlom Slovenského komor-

Budova Matice so symbolickou sochou

ného divadla. Miesto mnohých spoločenských, kultúrnych, ale aj politických udalostí, prednášok a vystúpení (predovšetkým do roku 1914) dostalo svojej povesti aj v novembri 1989, keď sa tu konali občianske stretnutia vyrovnávajúce sa s končiacou komunistickou totalitou. Dnes sa k historickej budove primyká moderná prístavba Štúdia, poskytujúca rozšírené inscenačné priestory. Divadlo usporadúva vždy v júni pútavú festivalovú prehliadku slovenských divadiel Dotyky a spojenia, ktorých časť je inscenovaná aj na otvorenom pódiu priamo pred Štúdiom a „zapájajú“ do diania takmer celú pešiu zónu. V tesnom susedstve vo dvore vľavo stojí moderná budova Turčianskej knižnice, v klubových priestoroch zadného traktu a jeho záhrade sa konajú literárne podujatia. Na priechelí vedľa stojaceho nenápadného domu nás zaujme pamätná tabuľa a na nej vyobrazený Štefan Krčméry (1892–1955), básnik, literárny kritik a historik, prekladateľ, publicista i redaktor. Vedľa stojí podobne nevelký Kmeťov dom, miesto, kde tento významný organizátor národnej vedy žil a pracoval posledné roky svojho života a tu aj zomrel 16. 2. 1908, čo pripomína ďalšia pamätná tabuľa na priechelí. Popri lavičkách, zeleni a nevelkej fontáne sa dostávame na Matičné námestie, pomenované takto v rámci osláv 140. výročia MS. Na ľavej strane je budova Matičného domu s galériou prezentujúcou výstavy zväčša orientované

Zrekonštruovaný Národný dom je dnes sídlom divadelných múz

na národné témy. Logické pomenovanie námestia vyplýva tiež zo skutočnosti, že tabuľka s ním sa nachádza priamo na fasáde prvej budovy Matice slovenskej pred nami. Aj o nej sme si povedali viac minule, prejdeme teda popred jej vchod a po niekoľkých desiatkach metrov zahneme veľkou železnou bránou dolava. Stojíme na Memorandovom námestí, pomenovanom takto podľa významného zhromaždenia 6. a 7. júna 1867 a z neho vyplývúceho dokumentu: Memorande národa slovenského. Na budove evanjelickej fary ho pripomína bronzový reliéf od akad. sochára Jána Koniarka, znázorňujúci odovzdávanie dokumentu panovníkovi vo Viedni. Zhromaždenie si pamätajú aj lípy (so štatútom chránených stromov) šumiace v strede pred evanjelickým kostolom postaveným roku 1784 zo zbierok miestnych evanjelikov, neskôr viackrát prestavovaným a opravovaným. Od roku 1885 mu dominuje charakteristická murovaná veža, vnútrajšku zas historický organ. Kostol je miestom pravidelných služieb božích a chrámových koncertov. Vľavo od kostola stojí jeden z priamych výsledkov memoranda – vynovená budova nižšieho patronátneho slovenského gymnázia, známa nám z minulej prechádzky. *(Pokračovanie)*

Igor Válek

Autor je publicista a spisovateľ

Foto: Archív autora

Pavol Král

Celý náš život je veľkým, bravým priestorom, ktorý každý z nás prijíma individuálne. Dnes nahlas hovoríme o umeleckých objavoch zdanlivo ukotvených v minulosti, o pretekani s časom a rýchlom úspechu. Tieto často opakované formuly nám vyhovujú. Je v nich možnosť ukrytia vlastnej neschopnosti. Zamaskovania výhovorky. A nie prílišnej chuti rekapitulovať.

Nespočetné množstvo informácií v každom okamihu má možno za následok pocit zrýchľovania času. Pre tento pocit chcú ľudia všetko a hneď. Vznikajú nové, falošné predstavy o úspechu a zmysle života, ktoré začínajú a končia kúpením si titulnej strany obrázkového časopisu. Nikdy v histórii a ani dnes nebol vytvorený objav či hodnota rýchlo. Lebo rýchlo znamená povrchné. A postupne znamená kontinuitu, systematickosť, tvorivosť a trpezlivú cestu k výsledku.

Akademický maliar Pavol Král je dnes tou osobnosťou slovenskej kultúry, ktorá ctí práve náročnosť a tvorivú rozhladenosť v tvorbe, ktorá dnes uniká. Prezentuje svoju voľnú výtvarnú aktivitu v ustavičnom vývoji a popritom dokáže rozumne a cielene viesť najväčšiu umeleckú organizáciu na Slovensku, Slovenskú výtvarnú úniu.

Jeho otec Fero Král bol veľkým umelcom Slovenska a dobrým pedagógom. Žilina bola jeho materským mestom, kde vyrastal aj Pavol. Ten po vysokoškolských štúdiách zostal v Bratislave. Predpokladám, že mu otec komisársky pripravil jeho prvú samostatnú výstavu. Pavol začínal ako veľký talent a jeho tvorba stávala na prvkoch expresionizmu a konštruktivismu. Na výrazovo silnej domácej tradícii a moder-

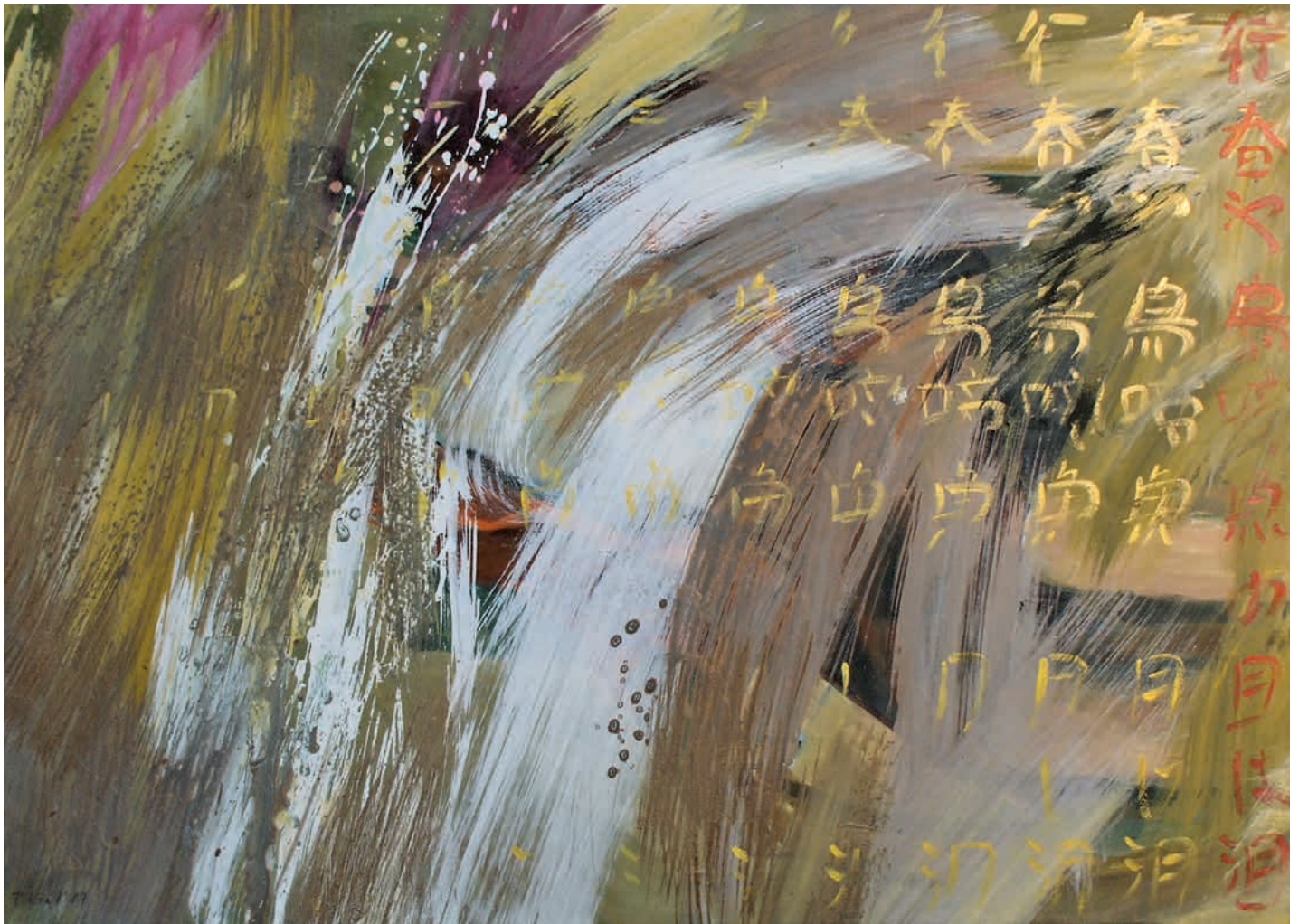
P. Král, *Limitovaný priestor, limitovaný čas*

P. Král, *Ranná šálka pohody, pokoja, nepokoja a adrenalínu*

nej forme výtvarného diela. Túto cestu, citlivo prepojenú s umeleckou minulosťou rozvíja a graduje dodnes. To, čo som poznal u jeho otca, charakterizuje aj jeho filozofický potenciál. Zmysel existencie a naše bytie vo vesmíre. Uzavretosť, či nekonečno ľudského životného cyklu. Kam speje poznanie a či ho dokážeme niekedy obsiahnuť. Pavol Král je vzácnym filozofom, v ktorom sa snúbi kultúra, zložená z vedy a umenia. V tomto, v abstrakcii umenia a konkrétnosti života dokáže roky tvoriť hodnoty a systémy, bez ktorých by, najmä v organizácii umeleckého života, nebola slovenská kultúra taká, akou je dnes.

Umenie Pavla Krála je predovšetkým farba a línia. Používa písmo, rôzne jeho druhy. Ním nekonkretizuje, ale približuje tvorivé myšlienky. Všetko, čo žijeme, je súčasťou dynamiky vesmírneho sveta, ktorý je pre nás stále nepoznaný. Toto poslanstvo umeleckým rastom prehodnocuje do vyšších kvalít výrazu. Akryl, serigrafia, materiály s bohatou farebnosťou tlmočia to, čo slovami nemožno. Zmysel existencie a poznanie, že život je krásny.

P. Král, Matsuo Basho I, Jar už odchádza, vtáci plačú, i ryby majú oči plné slz

Akademický maliar Pavol Král sa narodil 7. 9. 1953 v Žiline. Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave študoval v rokoch 1973 až 1979. Po jej ukončení sa aktívne venuje malbe, kresbe, grafike, grafickému dizajnu, kamennej mozaike a realizáciám v architektúre. Zúčastnil sa desiatok autorských a viac než sto kolektívnych výstav na Slovensku i v zahraničí. Svoju tvorbu prezentoval na mnohých plenéroch a sympóziách doma i vo svete. Jeho diela sú zastúpené v zbierkach súkromných i štátnych galérií vo svete i na Slovensku.

Akademický maliar Pavol Král je od roku 2007 predsedom Slovenskej výtvarnej únie a tým aj jej 23 združení. Je predsedom Grémia Slovenskej koalície pre kultúrnu diverzitu (SKKD zahŕňa 19 asociácií a únií naprieč celým kultúrnym spektrom); a členom celosvetového Výkonného výboru IAA/AIAP UNESCO (Medzinárodná asociácia umenia, zastupuje umelcov z cca 100 štátov z celého sveta); je členom užšieho štvorčlenného vedenia a tajomníkom európskeho Výkonného výboru IAA Europe a Severná Amerika. Žije a tvorí v Bratislave.

Luboslav Moza, apríl 2014

Autor je výtvarný teoretik, prezident združenia Artem a spisovateľ

Foto autor

P. Král, Matsuo Basho III - Ticho. Spev cikád preniká do skaly

P. Král, Matsuo Basho II - V piesku pútnikov trbliete sa mesačná žiara

Annamaria Szomolanyiova-Bonzel

malířka a módní návrhářka

V Praze jsi studovala na Divadelní akademii. Co tě do Prahy přivedlo? Proč jsi šla studovat zrovna Loutkářské výtvarnictví, jak se obor tenkrát jmenoval?

Do Prahy ma zaviedli túžby z detstva. Doma vládol kreatívny duch. Dodnes sa čudujem, čo všetko sme tvorili v malom byte na sídlisku. Velké rysovacie dosky (rodičia sú inžinieri s hlbokým umeleckým cítením), fotografický zväčšovák, šijací stroj, stojan na kreslenie... robila som aj sadrové odliatky.

Od útleho veku som navštevovala Ústredný dom pionierov a mládeže Klementa Gottwalda, dnešný Prezidentský palác v Bratislave. Rokoková historická budova s nadšenými vedúcimi krúžkov a voľný materiál, to bol bohatý inšpirujúci zdroj pre tvorivú činnosť. Kralovali sme tomu svetu v honosnom priestore paláca. V lete nás naša vedúca, pani Klára Lacová, sprevádzala v medzinárodných pionierskych táboroch. My sme nemuseli vztyčovať vlajky, presadila nás ako umelcov, ktorí chodia do prírody na „námety“. Domov sme sa vracali plní zážitkov a poznatkov.

V škole bol iný svet. Vždy som bola kronikár a nástenkár, naučila som sa kresliť krížniky, vojakov, fabriky, rakety... Neskôr na gymnáziu mi „súdržka“ triedna učiteľka dala voľnú ruku a k dispozícii som dostala dva a polmetrovú nástenku s voľným námetom. Mojm prvým publikom boli spolužiaci.

Divadlo bolo súčasťou nášho každodenného života. Len na ilustráciu, v nedeľu som videla na Novej scéne Národného divadla „Jahodovú princeznú“ možno desaťkrát, ale aj iné predstavenia, napríklad v bábkovom divadle. Zatiaľ mali rodičia od nás voľno.

V 80. rokoch sa bábkarská scénografia dala študovať len v Prahe. Hlavné mesto som poznala striedmo, len z jedného výletu. Boli to vyčerpujúce prechádzky, ale svet, ktorý som objavila, krivolaké uličky, priechody, námestia, ma poznačil. Dodatočne, už na vysokej škole som pokračovala vo fotografovaní ulíc, starých domov. V Náprstkovom múzeu som prvýkrát videla indiánske kultové predmety, masky, rituály. Svet, ktorý som takto objavila, bol pre mňa spirituálny. Domov som sa vrátila s tým, že musím prísť na dlhšie.

Moje predsavzatie sa splnilo a študijný pobyt bol nad moje očakávanie. Spoznala som veľa nadaných a zanietných ľudí, mali sme veľa možností sa realizovať. Chodili sme na festivaly, tak som spoznala Krakow, kde sa mi podarilo neskôr dostať štipendium na Akademi sztuk piennych. To je výtvarná akadémia, kde som študovala maľbu a scénografiu televíznych inscenácií, veľmi obľúbený odbor v Poľsku. Spoznala som tam ľudí veľmi otvoreného a intelektuálneho myslenia, čo pracovali s Tadeuszom Kantorom, významným poľským divadelníkom. Tí sa pripravovali na realizáciu divadelného predstavenia v Paríži. Poľskí intelektuáli hovoria po francúzsky. Príprava cesty do Francúzska bola udalosť. Bola som nemyým pozorovateľom ich nadšenia.

Domnivala jsem se, že jsi se do Francie vdala a ono to bylo jinak?

To bol len mostík do Paríža na ENSB-A - École nationale supérieure des beaux-arts, výtvarnú akadémiu. Na konkurz bolo potrebné hovoriť po francúzsky a mať zhotovený preklad diplomov. Základy z trojtýždňového kurzu na Francúzskom inštitúte v Prahe som si doplnila knižkou „French in three weeks“, na konzuláte mi preložili

diplom s tým, že AMU je tanečná škola. Moje naliehanie, aby zmenili preklad, bolo neúspešné. Na pohovory som išla skepticky. Pred desaťčlennou porotou medzinárodne renomovaných umelcov som obhajovala svoju prácu ako „balerína“. Tak som sa dostala do Paríža. *Jaký obor jsi na francouzské akademii studovala?*

Štúdiám v prvom roku bolo veľmi náročné, pracovala som od rána do noci. Mojm prvým krokom bolo dostať sa do ateliéru jedného profesora. Predstavovalo to pre mňa druhý konkurz. Stala som sa študentkou v ateliéri Jeana Michela Alberola, ktorý učil maľbu, litografiu a modelovanie. V prvom ročníku musela odísť polovica študentov, ďalší v treťom. Beaux-art je škola v historickej budove na náprotivnej strane rieky, oproti Louvru. Študovali tu Jean-Auguste-Dominique Ingres, Jacques-Louis David, Henri Matisse a zo súčasných umelcov napríklad Carole Benzaken, Marc Desgrandchamps, Sylvie Fanchon, Bernard Pifaretti alebo Anne Rochette. V knižnici sme mali k dispozícii originály ich kresieb, dnes sú presťahované do Bibliothèque F. Mitterrand. Škola je bohatá, je to kultúrna vitrína, hrdý symbol francúzskej kultúrnej politiky. Bola som svedkom toho, ako si medzinárodné delegácie podávali dvere.

Štúdiá som si financovala sama. Prišla som s malým kapitálom z práce pre bábkové divadlo v Norimbergu, kde som kompletne vyrobila klasické bábk. Pravidelne som sa zúčastňovala konkurzov z finančných dôvodov, vyhrala som farby, štetce, prácu na vizuálnu prezentáciu obchodu s nábytkom, návrh na fľašu šampanského a iné.... Pracovala som tiež na nezávislom filme „C'est arrivé près de chez vous“ od troch režisérov: Remy Belveaux, Benoit Poelvoorde a André Bonzel (mój budúci manžel). Je to belgický čierno-biely hraný dokument o masovom vrahovi. Film sa stal úspešným, dokonca sa nazýva kultovým, a to mi finančne pomohlo počas štúdií (vlastnila som tantiémy a práva z fotiek z natáčania).

Modely zo zimnej kolekcie pre chlapcov

Vtedy som začala žiť s vyššie spomínaným Andrejom, s ktorým som sa zoznámila na Silekte. To bol študentský medzinárodný filmový festival v Karlových Varoch, jediný v období studenej vojny, na ktorom sa stretli študenti skutočne z celého sveta. On sa neskôr stal mojm manželom a otcom mojich detí.

Jak jsi ve Francii zvládala kombinovat rodinný život a svoji uměleckou práci?

Paríž je bohatý svet na kultúrne vyžitie, inšpirujúci, plný života a udalostí. S príchodom detí bohémsky život skončil. Nastalo obdobie veľkého organizovania a disciplíny. Bojovali sme s učťami a o bývanie. Nevedela som sa uvoľniť na umelecké rozjímanie. Zobrala som prácu v návrhárstve

„Chodec“, olej na plátne

na pracovné uniformy. Z hodvábu som prešla na „mikrofibre“ (mikrovlákno). Výhodou bola práca s textilnými inžiniermi. Zaoberali sa zložením vlákien, vkladáním nových molekúl, pracovali sme na technických materiáloch, podľa kritérií požiadaviek na častejšie pranie, potenie, odolnosť. Navrhovala som uniformy pre letecké spoločnosti, hotely, obchodné domy do celého sveta. Získala som komerčnú zručnosť, ktorá sa mi neskôr zišla. Dostala som sa do tímu na uniformu pre policajtov, mala som zmapovať funkčnosť vreciek, zipsov, nešuštiace materiály, rýchle prezliekanie. Ochotný kamarát policajt mi veľmi pomohol. Výsledok vidím na ulici každý deň.

Pravdu povediac, táto práca vyžadovala neobmedzený pracovný čas, keďže sme pracovali so štátmi celého sveta. Dostali sme sa do situácie, keď môj manžel nevládal. Kvôli práci často cestuje. Píše scenáre v USA a robí interview pre prestížne vydavateľstvo DVD v New Yorku. Okrem iného nakrúcal rozhovory s českým kostýmovým návrhárom Pištekom pre DVD českého filmu Markéta Lazarová od Františka Vláčila. Medzitým robil kameru na slovenskom filme Tiger v meste od Juraja Krasnohorského. (On v Bratislave, ja v Paríži.) Niekolkokrát do roka učí v Avignone.

Stalo sa, že jeho matka ochorela a my sme sa o ňu starali. Bola najradšej s našimi deťmi. Tiež treba objasniť situáciu okolo školstva vo Francúzsku. V stredu nie je škola a prázdniny sú po každých šiestich týždňoch štrnásť dní. Existujú platené centrá, ktoré sa o deti postarajú. Z finančného hľadiska môžem povedať, že viac sme minuli na výpomoc v domácnosti, ako som zarobila.

Našťastie kamarátka hľadala partnera na vyučovanie slovenčiny pre pracovníkov odchádzajúcich na Slovensko do pobočky firmy Peugeot. Zaškolila ma. Zo dňa na deň som mala pred sebou zaujatých študentov. Učili sa veľmi rýchlo, tešili sa na slovenské dievčatá a ja som mohla byť o štvrtej pred školou po deti.

Zároveň som učila v umeleckej škole kultúru v anglickom jazyku a v sobotu deti na výtvarnom krúžku.

Slýšela jsem, že jsi pracovala v módním průmyslu...

Dostala som ponuku urobiť si doktorát, do čoho som sa aj pustila s predpokladom, že budem robiť asistenta na škole a cez dlhé prázdniny budem môcť byť so svojimi deťmi. Prišli pravidelné menšie výstavy, ale nie asistentské miesto. Tak som sa vydala iným smerom a intenzívne som sa venovala práci v móde u YSL (Yves Saint Laurent) a LANVIN (módny dom založený Jeannom Lanvinom). Moja náplň spočívala v predávaní kolekcií do obchodov s licenciou. Všetko úsilie sa vynakladalo na to, aby značka rástla, s každou kolekciou sa muselo predať viac. K tomu sa viaže veľká zodpovednosť a stres. My sme museli predať, obchody museli zarobiť. Znovu som bola na medzinárodnom poli, tentoraz v najjemnejších materiáloch a úžasných strihoch. Snažili sme sa odpovedať na otázku, do ktorého svetového kúta sa čo hodí? Mala som za úlohu predať kolekciu počas show-roomu (príležitosť organizovaná po defilé) do obchodov s licenciou. To znamená ponúknuť tovar

nervóznemu klientovi, majiteľovi obchodu, ktorý pricestoval z diaľky a ktorého zisk závisí od toho, koľko doma predá. Je potrebné vybrať modely, ktoré sa hodia pre jeho klienta v jeho krajine, v jeho rozpočte, a v našich finančných plánoch všetko zaregistrovať podľa kódov, vyhotoviť faktúru, odoslať objednávku a tak ďalej. V Prahe by ste z našich klientov našli Simple concept store a firmu Liska.

Máš veľkou rodinu a hodne starostí kolem. Ale jistě máš nějaké plány a nápady. Co chystáš, nebo na čem právě pracuješ?

Zúčastňovala som sa módnych prehliadok. To mi dalo chuť si založiť vlastnú značku pre deti. Odevy chlapcov navrhujem ja, partnerka pre dievčatá. S chuťou sme sa do toho pustili, konečne to bola práca pre seba, ale nadväzovala na všetky predchádzajúce skúsenosti. Výroba bola veľmi nákladná, cena pracovnej sily bola nekonkurencieschopná. Najímala som výborné krajčírky, ale cena pracovnej sily vo Francúzsku je vysoká, čo sa potom odráža na finálnej cene produktu. Zhodou okolností v tom roku posledná francúzska značka presťahovala svoju výrobu do Číny. So samofinancovaním som vydržala tri roky. Boli sme zastúpené niekoľkými obchodmi, organizovali sme dvoj-, trojdenné súkromné predaje. Ukázalo sa, že by bolo potrebné otvoriť si vlastný obchod, na čo som sa necítila, keďže sme mali nový prírastok v rodine. Načas som prerušila navrhovanie a výrobu pre chlapcov.

Dnes po dvoch rokoch je situácia iná, mení sa z roka na rok. Začínajú sa podporovať výrobné aktivity vo Francúzsku. Vyzerá to tak, že sa asi pokúsím a znovu využijem svoje skúsenosti pre ďalší osobný projekt.

Jaké možnosti má dnes podle tebe umělec ve Francii?

Paríž má veľa možností. Umelec dnes je to isté ako podnik; často to nie sú umelecké hodnoty, čo určujú dopyt, ale umelo vytvorené ceny medzi podnikateľmi. Výtvarné diela slúžia ako investícia, ktorá vo Francúzsku nie je zdanená! Tento zákon podporuje dokonca aj socialistický minister zahraničných vecí Laurent Fabius, sám je zberateľom. Dnes na poli umenia pracujú noví mladí kurátori a galleristi, ktorí dávajú možnosť neznámym tvorcom. Množstvo škôl poskytuje kurzy, ako správne viesť umeleckú kariéru...

Děkuji za rozhovor, Zuzana Štancelová
Autor fotiek André Bonzel, Anna Bonzel

„Otisk“ 2012, olej na plátne

Pred 190 rokmi vyšla Kollárova Sláwy dcera

V roku 2014 sa k Jánovi Kollárovi viažu dve významné udalosti. Pred 190 rokmi vyšla jeho najznámejšia básnická skladba Sláwy dcera a pred 110 rokmi boli prevezené jeho telesné ostatky na Olšanské cintoríny do Prahy. Pri príležitosti týchto výročí sa v polovici mája stretnú zástupcovia Spoločnosti Jána Kollára v Prahe, Evanjelickej a. v. cirkvi v Prahe – Jirchářích a zástupcovia obce Mošovce, aby si pripomenuli tieto skutočnosti.

Velvyslanec SR v Berlíne Mgr. Igor Slobodník s dr. Pheilom, starostom obce Lobeda a ev. farárkou. Foto archív Velvyslanectva SR v Berlíne

Ján Kollár, evanjelický farár, básnik, filológ, archeológ a ideológ slovenskej vzájomnosti sa narodil 29. júla 1793 v Mošovciach v remeselnícko-roľníckej rodine. Otec Jána Kollára, Matej Kollár, bol mošovským richtárom, kožušníkom a gazdom. Matka Katarína Frndová pochádzala z Jahodníkov z olejkársko-šafraňickej rodiny. Ján Kollár mal dvoch súrodencov – staršiu sestru Zuzanu a mladšieho brata Mateja.

ŠTÚDIÁ

Základné vzdelanie získal v rodných Mošovciach. V rokoch 1806 až 1809 navštevoval nižšie triedy gymnázia v Kremnici. Po návrate z Kremnice chcel pokračovať v štúdiu, lenže otec s tým nesúhlasil, chcel, aby sa vyučil za mäsiara. Po nehode s otcom v zime 1809 až 1810 odišiel bývať k bratrancovi Jánovi Kollárovi do Slovenského Pravna.

Pamättná tabuľa J. Kollára v Lobede. Foto archív Velvyslanectva SR v Berlíne

V roku 1810 pozval Kollára bývalý učiteľ na výpomoc do mošovskej školy a potom mu pomohol dostať sa na gymnázium do Banskej Bystrice. V rokoch 1812–1815 študoval na evanjelickom lýceu v Bratislave. Po štúdiách v Bratislave prechodne pôsobil ako vychovávateľ v rodine L. Kolbenhayera v Banskej Bystrici, kde roku 1916 zložil kandidátsku skúšku u superintendanta A. Lovicha, ktorá bola podmienkou pre získanie štipendia na štúdium v Nemecku. Rozhodol sa pre Jenu, kam odišiel s našetrenými peniazmi a so štipendiom na jeseň roku 1817.

JENA

Na jenskej univerzite sa Kollár zoznámil s národne a literárne vyspelejším prostredím. Po príchode do Jeny sa 18. a 19. októbra 1817 zúčastnil slávnosti na pamiatku 300. výročia reformácie, ktoré mali silný protifeudálny charakter. Stal sa svedkom národného uvedomovania sa nemeckej mládeže. V tejto atmosfére vycítil potrebu jednoty Slovanov. Zároveň pozoroval tienisté stránky nemeckého

Spomienkové oslavy v ev. kostole v Mošovciach za účasti evanjelických farárov z Prahy, Dolného Kubína, Budapešti. Foto Peter Lúdik

nacionalizmu – rozpínavosť, povýšenectvo a podceňovanie iných, najmä slovanských národov.

V Jene sa utvárali aj základy Kollárovho umeleckého a vedeckeho smerovania. Tu sa obohatil jeho citový svet láskou k Friderike Schmidtovej. Zoznámil sa s ňou v Lobede, kde pomáhal v pastoračnej činnosti farárovi Schmidtovi. Prerastanie tohto citu na trvalejší vzťah prekazila Friderikina matka, ktorá sa ostro postavila proti sobášu a odchodu svojej dcéry do Uhorska.

PEŠŤ

S vedomím povinnosti voči svojmu národu v r. 1819 Kollár z Jeny odišiel. Stal sa evanjelickým kazateľom v Pešti, kde pôsobil až do marca 1849. Počas pôsobenia v Pešti zvädzal ťažké zápasy, najmä s nemeckými a maďarskými cirkevníkmi, ktorí chceli prekaziť jeho úsilie o zriadenie samostatnej slovenskej cirkevnej organizácie. Kollárovi záležalo na tom, aby sa Slováci neodnárodňovali, preto v Pešti

Spomienkové oslavy v ev. kostole v Mošovciach za účasti evanjelických farárov z Prahy, Dolného Kubína, Budapešti. Foto Peter Lúdik

zhromažďoval slovenských evanjelikov a založil Slovenský čitateľský spolok a Slovenskú knižnicu.

Po sedemnásťročnom odlúčení Jána a Frideriky, ktoré spôsobila Friderikina matka, sa v roku 1835 zosobášili. O dva roky neskôr sa im narodila jediná dcéra Ludmila. V súčasnosti žije v nemeckom meste Suhl Kollárov prapravnuk Gerald Schnabelrauch.

Kladenie kytíc pred sochou J. Kollára na námestí v Mošovciach. Foto Peter Lúdik

VIEDEŇ

Posledné roky svojho života (1849-1852) strávil Kollár vo Viedni, kde pôsobil ako dôverník vlády a neskôr ako univerzitný profesor. Zomrel 24. januára 1852 vo Viedni, kde bol pochovaný na cintoríne sv. Marka. Pri rušení cintorína v roku 1904 boli jeho ostatky prevezené na Olšanské cintoríny v Prahe.

TVORBA

Zo štúdií v Banskej Bystrici pochádza prvá uverejnená Kollárova báseň *Nárek nad súčasnými pomermi v Uhorsku*. Reagoval v nej na udalosti z protinapoleonských vojen. Už v apríli roku 1821 vyšli *Básne Jána Kollára*. Básnik v tejto zbierke vyjadril svoj vnútorný svet. Roku 1824 vydal v Pešti *Slávy dcera*, ktorá obsahovala 150 zneliek rozčlenených do troch spevov Sála, Labe a Dunaj. V roku 1832 vyšla *Slávy dcera* v rozšírenom vydaní v piatich spevoch Sála, Labe - Rén - Vltava, Dunaj, Lethe a Acheron. *Slávy dcera* sa pre mladých štúrovcov stala východiskom ich buditeľských úsilí. Hlav-

nou ženskou postavou tejto básnickej skladby bola jeho milovaná Friderika.

Okrem poézie sa Kollár venoval kazateľskej, publicistickej, pedagogickej a vedeckej činnosti, etnografii aj folklóru. Na vyjadrenie svojej kritiky využíval svoje kázne. V kázňach *Dobré vlastnosti národu slovenského* sa pokúsil o vystihnutie charakteru a povahy slovenských národov, najmä pod vplyvom Herderových myšlienok. Jeho kázne vyšli súborne vo dvoch zväzkoch roku 1831 a 1844.

Pre slovenské školy pripravil čítanku a šlabikár. Kollárova *Čítanka aneb Kniha k čítaní pro mládež ve školách slovenských v městech a v dědinách* vyšla v roku 1825 v budínskej univerzitnej tlačiarni. Má encyklopedický charakter. Nešlo o čítanku v dnešnom slova zmysle. Jej texty nemali slúžiť ako slovesné podklady pre nácvik a zdokonaľovanie rôznych techník čítania. *Šlabikár pro děti z roku 1826* slúžil na precvičovanie slabikovania. Žiaci sa učili na tlačených typoch slovenského švabachu a latiniky.

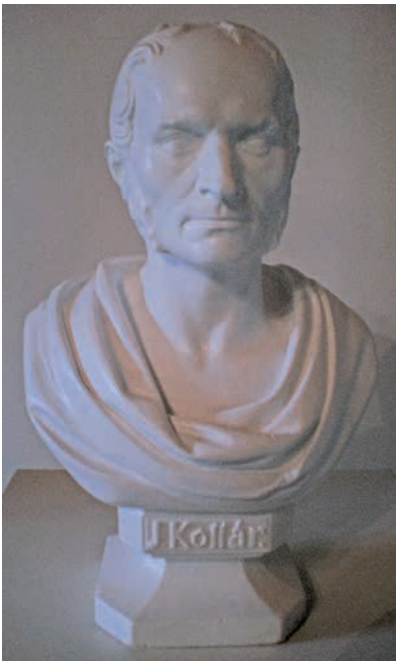
Vlastný životopis vydal v knihe *Paměti z mladších let života*, v ktorej spomína na svoje detstvo a štúdiá.

Posmrtné vyšlo jeho rozsiahle dielo *Staroitalia slavjanská* (1853), v ktorom sa pokúšal dokazovať osídlenie severného Talianska slovenským obyvateľstvom.

Kollár prejavoval prirodzenú náklonnosť k ľudovým piesňam. Rozhodnutie vydať zbierku ľudových piesní vzniklo po jeho stretnutiach s Pavlom Jozefom Šafárikom, Františkom Palackým a Jánom Benediktim. Prvým konkrétnym výsledkom týchto snáh sa stalo vydanie *Písní světských*

Členovia spoločnosti Jána Kollára v Prahe pri kladení kytice pred sochou Jána Kollára na námestí v Mošovciach. Foto Peter Lúdik

František Melniczki, Ján Kollár, sadra 1852

vzájemnosti medzi kmeny a nárečiami slávskými. Tento spis inšpiroval slovenských vzdelancov k novej kultúrnej aktivite. Podľa jeho koncepcie tvorili Slovania jeden národ s viacerými kmeňmi, mali spoločný slovanský jazyk s rozličnými nárečiami, t. j. národnými jazykmi. Pre Slovanov chcel zo slovenčiny, češtiny, poľštiny, ruštiny a ilýrčiny vytvoriť spoločný jazyk. Kollár bol stúpencom československej jazykovej jednoty, čo ho dostalo do sporu so štúrovcami. Proti novej štúrovskej spisovnej slovenčine vystúpil v zborníku *Hlasové o potrebe jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky*.

VYZNAMENANIA

V roku 1836 bol Kollár vyznamenaný zlatou medailou Ruskej akadémie za literárnu činnosť, r. 1849 diplomom dr. h. c. filozofickej fakulty univerzity v Prahe, r. 1850 rytierskym krížom rádu Františka Jozefa a diplomami viacerých vedeckých spoločností.

V roku 2013 sme si pripomenuli 220 rokov od narodenia Jána Kollára. Spomienkové slávnosti sa v jeho rodnej obci Mošovce konali v dňoch 27.–28. júla. V rámci sobotného kultúrneho programu na námestí obce sa pred sochou Jána Kollára, ktorej autorom je akademický sochár Fraňo Štefunko, realizovalo literárne pásmo o Jánovi Kollárovi, v ktorom odzneli zaujímavosti zo života Jána Kollára doplnené recitáciou fragmentov zo Slávy dcery a Národných spievaniek. Jána Kollára a jeho odkaz prítomným predstavil Doc. PaedDr. Jozef Tatár. Jeden z potomkov Jána Kollára – prapravnuk Gerald Schnabelrauch, ktorý žije v nemeckom meste Suhl, prítomných pozdravil krátkym písomným pozdravom. Ako sa pán Gerald vyjadril: „*vždy sa rád dozvedám o rôznorodých kultúrnych aktivitách Mošoviec a Turca. Slávnostným odhalením sochy Jána Kollára (od Fraňa Štefunku) v roku 1963 som začal s našou rodinou spoznávať krásny domov Jána Kollára a naše pribuzenské väzby. To ma viedlo k mnohým cenným stretnutiam a priateľstvám, za ktoré som veľmi vďačný.*“

V rámci nedeľných slávnostných služieb Božích v evanjelickom kostole a. v. v Mošovciach odznelo literárne pásmo o živote Jána Kollára v podaní Mgr. Andrey Borcovanovej a Mgr. Juraja Borcovana. Po skončení bohoslužieb sa slávnostný sprievod presunul k soche Jána Kollára, kde si prítomní položením kvetov uctili pamiatku Jána Kollára. V popoludňajších hodinách delegácia Slovenského evanjelického zboru z Budapešti a Dolného Kubína navštívila expozíciu Múzea Jána Kollára, ktorá ich príjemne prekvapila.

Spomienkové oslavy na Jána Kollára sa konali nielen v rodnej obci básnika, ale aj na miestach jeho štúdií, pôsobení a v neposlednom rade v mieste jeho posledného odpočinku.

V nemeckej Jene, v ktorej Kollár študoval, a v Lobede, v ktorej vy-

konával pastoračnú činnosť a zoznámil sa s budúcou manželkou Friderikou, sa 18. 7. 2013 z iniciatívy slovenského veľvyslanca v Berlíne Mgr. Igora Slobodníka konalo spomienkové stretnutie k výročiu Jána Kollára. Stretnutia sa zúčastnil aj viceprimátor mesta Jena Frank Schenker, bývalý pedagóg Jenskej univerzity dr. Sigmar Pfeil (z vlastnej iniciatívy sa naučil po slovensky a v 80. rokoch prišiel s myšlienkou vytvorenia Kollárovho pomníka), pastorka ev. cirkvi v Lobede Maria Kriegová a ďalší prívrženci Jána Kollára.

Dňa 22. júla 2013 prapravnuk Jána Kollára Gerald Schnabelrauch s manželkou navštívili hrob manželky Jána Kollára Frideriky Kollárovej, rod. Schmidtovej v južnej časti Starého cintorína vo Weimare. Táto časť cintorína je pamiatkovo chránená. Pán Schnabelrauch upozornil, že písmo na hrobe Frideriky je vyblednuté a nečitateľné a je potrebné ho obnoviť. Pán veľvyslanec Mgr. Igor Slobodník prisľúbil, že obnovu písma zabezpečí veľvyslanectvo SR v Berlíne. Veľvyslanectvu sa podarilo získať povolenie na opravu pomníka. Jej realizácia sa uskutoční v tomto roku.

V deň výročia narodenia Jána Kollára (29. 7.) sa uskutočnilo slávnostné kladenie vencov pri pamätných tabuliach v Budapešti, kde pôsobil ako evanjelický farár 30 rokov. Predstavitelia slovenských národnostných samospráv a členovia Slovenského evanjelického zboru v Budapešti sa zišli pri pamätnej tabuli Jána Kollára na Deákovom námestí. Pamiatku J. Kollára si uctil aj bývalý mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec Slovenskej republiky v Maďarsku PhDr. Peter Weiss, CSc., ktorý zdôraznil, že „*dielo, ako aj odkaz učenca, kňaza má dopad a hodnotu aj na súčasnosť. Životné dielo a dlhoročné pôsobenie J. Kollára má pritom zásadný význam pre tradíciu a pôsobenie slovenskej komunity v Maďarsku.*“

Hold pamiatke J. Kollára vzdal aj riaditeľ Slovenského inštitútu v Budapešti Gabriel Hushegyi. Slávnostné kladenie vencov sa uskutočnilo aj pred vstupom do bývalého slovenského evanjelického kostola na Rákocsiho ulici.

V mieste posledného odpočinku Jána Kollára na Olšanských cintorínoch v Prahe sa stretli členovia Spoločnosti Jána Kollára, riaditeľ Slovenského inštitútu Mgr. Ladislav Snopko a ďalší prítomní, aby si uctili pamiatku Jána Kollára položením vencov na jeho hrob.

Mgr. Adriana Brázdová
Slovenské literárne múzeum Martin

Hrob Jána Kollára na Olšanských cintorínoch. Foto Adriana Brázdová

YÚKÓ/Tetsuo Aoki/ Harumi Aoki/ Miro Pogran

Bolo to na jar roku 2005 pri mojej prvej návšteve Japonska. S manželmi Tetsuo a Harumi Aoki som sa zoznámil v meste Fudžieda, ktoré sa stalo na šesť týždňov mojím domovom. Mesto sa nachádza v prefektúre Šizuoka a tá je pre mňa akousi esenciou Japonska.

Záliv Suruga, kde sa lovia vzácne krevety sakura, hora Fudži, dvíhajúca sa z pobrežných nížin až do majestátnej výšky 3776 m n.m. Nádherné čajové záhrady, bambusové lesy a ryžové polia. Husto osídlená krajina, kde žijú pracovití, skromní a veľmi priateľskí ľudia.

V meste Fudžieda Aokiovci žijú a tvoria. Obaja sa venujú tradičnej japonskej grafickej technike – drevorezu. Tu som mal možnosť navštíviť ich ateliéry a pozorovať ich pri práci. Bolo vzrušujúce vstúpiť do dreveného domu, ktorý dýchal históriou, a pozorovať Tetsua Aoki pri sústredenej práci. Ticho ateliéru narúša len bzučanie mašinky, ktorá na kamennej podložke rozotiera tuhú tušovú tyčinku na tekutú farbu požadovaného odtieňa.

Majster grafik naniesie na drevenú matricu štetcom tuš a potom krúživým pohybom, pomocou špeciálneho tampónu, vytvoreného

z banánového listu tlakom preniesie obraz z drevenej dosky na navlhčený ručný papier. Kolko farebných odtieňov, tolko drevených matric. Mnohokrát sa opakujúci pracovný postup, na konci ktorého je hotový grafický list. Teraz ho už treba len napnúť na drevenú podložku, aby vyschol a bol pripravený k podpisu červenou kamennou pečiatkou, ktorá celý proces zavŕši ako čerešnička na narodeninovej torte.

Tetsuo Aoki pracuje so širokou škálou odtieňov čierneho tušu, jeho práce sú figurálnymi kompozíciami a pred očami diváka sa odohrávajú každodenné príbehy a situácie, zdanlivo všedné a predsa nútiace človeka sa zamyslieť.

To ateliér pani Harumi je jednoduchá, moderná minimalistická stavba, umiestnená neďaleko rozkvitnutej aleje sakúr. Prechádzame cez veľkorysé prízemie, ktoré je výstavnou sieňou, a po schodoch vystúpime do svetlom zaliateho ateliéru, kde vznikajú jej grafiky. Čiernu farbu dopĺňajú modré či červené akcenty a v jej abstraktných kompozíciách cítime inšpiráciu prírodou a hudbou.

Kto sa pozorne zadíva, iste ucíti pohyb, prúdenie vzduchu či začuje zvuky a tóny farebných grafických znakov.

Takto nejako začalo priateľstvo, ktoré trvá dodnes a ktoré vyústilo do nápadu usporiadať spoločnú výstavu v Prahe.

Pán a pani Aoki, rešpektovaní výtvarníci, držiteľia mnohých ocenení z výstav v Japonsku si možnosť vystavovať v Česku veľmi vážia.

Je to ako splnený sen, priznáva pán Tetsuo, vystavovať v Prahe, ktorá spolu s Českou republikou má v Japonsku v posledných rokoch veľmi dobré meno a veľkú popularitu.

A pani Harumi dodáva, že je pre ňu úžasné navštíviť miesta, kde žili a tvorili hudobní veľikáni ako Dvořák, Smetana, Suk, Janáček. Vidieť na vlastné oči Vltavu, ktorú vďaka Smetanovej hudbe pozná

každý japonský školák.

Aj pre mňa je možnosť vystavovať spolu s japonskými priateľmi v Galérii DNM výzvou. A veľkou radosťou. Uvedomujem si, ako hlboko ma ovplyvnila moja „japonská“ skúsenosť, ako sa odráža v mojej tvorbe i nazeraní na svet. Že sa stala súčasťou zbierky pokladov, ktoré nosím v srdci.

Sme vďační spolku Domus za pomoc a nasadenie pri realizácii výstavy. Ďakujeme česko-japonskej spoločnosti a Veľvyslanectvu Japonska za morálnu záštitu výstavy.

Dúfam, že táto spoločná výstava drevorezov a monotypií s trochu tajuplným názvom YÚKÓ dá návštevníkom nahliadnúť pod pokrievku priateľstva, ktoré nás spája, napriek veľkej geografickej vzdialenosti, kultúrnej a historickej rozdielnosti. Veď tie vzácne veci ako dôvera, úcta, porozumenie, túžba po harmónii a pokoji sú spoločné všetkým ľuďom dobrej vôle na celej Zemi.

Miro Pogran, Dobříš 21. 4. 2014
Autor je maliar a ilustrátor

Olivovna

OLIVOVA DĚTSKÁ LÉČEBNA, O.P.S.

Olivova dětská léčebna je unikátní zařízení v Říčanech u Prahy kombinující zdravotní a relaxační služby. Pomáhá dětem s onemocněním dýchacích cest – respiračních nemocí, pohybového ústrojí – nemocí svalové a kosterní soustavy a pojivové tkáně a dětem trpícím obezitou – nemocí endokrinní, výživy a přeměny látek. Olivovna funguje od roku 1896, kdy byla otevřena jako dětská vychovatelná. Přestože se Olivovna nachází kousek od Prahy, leží ve zdravém pásmu lesů s celoročně nízkými hodnotami škodlivin v ovzduší. Díky zdravému klimatu nás navštěvují i školky a školy v přírodě a konají se zde různá sportovní soustředění. Zámek je obklopen krásným lesoparkem, který láká v každém ročním období k aktivnímu odpočinku. Mezi úplné novinky patří neinvazivní diagnostika a léčba dětských pacientů s gastroezofageálním refluxem GERD, extraezofageálním refluxem EERD, dysmotilitou jícnu a dalšími poruchami funkce bránice. V Olivově dětské léčebně funguje také odborná ambulance pro děti s možností konzultací s dalšími lékařskými odborníky, konají se zde kulturní, společenské a odborné akce na vysoké úrovni. Více z nabídky Olivovny naleznete na našich webových stránkách:

www.olivovna.cz

Olga Šípková

mistryně světa a 2x mistryně Evropy – sportovní aerobik

Kristina Bosáková

mistryně Evropy – karate

Standa Stárek

3x mistr republiky – box

Mistři trénují v SKC Ondřejov

www.antee.cz/skcentrum

Bohumila Rešátková-Řimnáčová

mistryně světa, stříbrná OH Mexiko, mistryně republiky – sportovní gymnastika

Lucie Mášová

druhá vicemistryně Evropy – rokenrol formace

Vladimír Machota

6x vicemistr světa a 5x mistr Evropy – taekwon-do

LEGENDA ODCHÁZÍ VE VELKÉM STYLU

Limitovaná nabídka posledních 100 kusů Volvo XC90 se zvýhodněním 300 000 Kč za jedinečnou cenu.

OD 940 500 Kč VČETNĚ DPH.

Sedmisedadlové SUV, které nastavilo standardy své třídy a na dlouhou dobu bylo inspirací pro ostatní značky. Za dobu své existence se stalo opravdovou legendou, její popularity lze jen těžko dosáhnout. Využijte poslední šance jezdit s tímto unikátním vozem. Nabídka platí od 1. května 2014 do vyprodání zásob.

www.auto-staiger.cz

AUTO-STAIGER CZ, a.s.

Černokostelecká 621/122, 108 00 Praha 10

Tel.: +420 271 009 251, E-mail: prodej.volvo@auto-staiger.cz

NaFialce

Centrum pro volný čas

SEJDEME SE NA FIALCE?

- › KINO
- › DIVADLO
- › BAZÉN
- › SPORTOVNÍ HALA
- › CAFÉ BISTRO

WWW.NAFIALCE.CZ

NA FIALCE, MÁNESOVA UL., ŘÍČANY, TEL.: 323 606 157, 607 059 584